

Spreekrecht

Een vanzelfsprekend recht van spreken?

Jacco Janssen & Juan de Lange¹

Het slachtoffer heeft inmiddels een vaste plek in ons strafproces verworven en het vervallen van de wettelijke beperking van het spreekrecht mag een goede ontwikkeling worden genoemd. Maar de uitvoering van het nieuwe spreekrecht is nog niet vanzelfsprekend en verdient stroomlijning. De wijze waarop het spreekrecht in het strafproces vorm krijgt is immers van belang voor de procedurele rechtvaardigheid en daarmee de legitimiteit van de rechterlijke uitspraken. Die stroomlijning moet erop gericht zijn de positie van de verschillende actoren in het strafproces te eerbiedigen. De sleutel daartoe ligt voor een groot deel in handen van de strafrechter.

Om maar met de deur in huis te vallen: het antwoord op de in de titel gestelde vraag is 'nee'. Het spreekrecht van slachtoffers, of beter gezegd de wijze waarop dit in het strafproces wordt uitgeoefend, is géén vanzelfsprekendheid meer. De strafrechtspleging worstelt op dit moment met het spreekrecht van slachtoffers.² Deze worsteling lijkt te worden veroorzaakt door het vervallen van de wettelijke beperking van het onderwerp van het spreekrecht. Daarmee is de wetgever in 2016 tegemoetgekomen aan de toenemende behoefte van slachtoffers om mee te praten in de strafprocedure tegen de verdachte en hier actief onderdeel van uit te maken. Deze worsteling is ook de journalistiek niet ontgaan.

Probleemstelling

Vanaf de invoering ervan in 2005 is het spreekrecht een decennium lang 'beperkt' geweest. Op grond van de wet mochten slachtoffers van ernstige misdrijven op de zit-

ting alléén spreken over de gevolgen die het ten laste gelegde feit bij hen had veroorzaakt. In de praktijk werd door strafrechters overigens niet zelden oogluikend toegestaan dat het spreekrecht iets verder ging dan dat. Met ingang van 1 juli 2016 is de beperking van het spreekrecht komen te vervallen.³ In de wet is nu een ongeclausuleerd recht van het slachtoffer geformuleerd om op de zitting het woord te voeren.⁴ Door het ontbreken van een duidelijk wettelijk kader wordt in strafrechtelijk Nederland verre van eenduidig gedacht over de praktische uitoefening van het spreekrecht. Met name in de grotere strafzaken waarin slachtoffers zich laten bijstaan door een advocaat worden strafrechters gedwongen om de grenzen

Auteurs

1. Mr. J.H. Janssen is senior (straf)rechter A en mr. dr. J. de Lange is (straf)rechter in de Rechtbank Rotterdam. Zij geven in dit artikel een persoonlijke visie op het onderwerp.

Noten

2. Zie onder meer Rb. Rotterdam 9 maart 2018, ECLI:NL:RBROT:2018:1963 (gesplitst spreekrecht, geen tweede termijn); Hof Arnhem-Leeuwarden 26 oktober 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:9250 (moment spreekrecht); Hof 's-Hertogenbosch 31 maart 2017, ECLI:GHSHE:2017:1417 (moment spreekrecht, geen tweede termijn); Rb. Oost Brabant 19 oktober 2016, ECLI:NL:RBOBR:2016:5799 (wraking door spreekgerechtigden); Rb. Noord-Holland

19 september 2016,

ECLI:NL:RBNHO:2016:7906 (spreekrecht via videoboodschap).

3. Wet van 14 april 2016 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces en wijziging van de Wet schadefonds geweldsmisdrijven ter uitbreiding van de mogelijkheid van uitkering aan nabestaanden, *Stb.* 2016, 160 (inwerkingtreding 1 juli 2016).

4. Art. 51e lid 2 Sv.

van het nieuwe spreekrecht nader vast te stellen. Eenvormig beleid is er tot nu toe niet. In de praktijk wordt door strafrechters, officieren van justitie, advocaten, verdachten en slachtoffers verschillend gedacht over het antwoord op de volgende vragen:

- a. de *waarover* vraag: wat is de omvang van het spreekrecht?
- b. de *wie* vraag: wie kan het spreekrecht uitoefenen en hoe kan het worden uitbesteed?
- c. de *wanneer* vraag: op welk moment van de zitting mag de spreekgerechtigde spreken?
- d. de *hoe vaak* vraag: heeft de spreekgerechtigde recht op een 'tweede termijn'?

In dit artikel proberen wij antwoord te geven op deze vragen. Het doel daarbij is om het debat over dit gevoelige onderwerp aan te zwengelen en om contouren te schetsen waarlangs binnen de rechtspraak op een meer eenduidige wijze met het spreekrecht zou kunnen worden omgegaan.

Een belangrijk motief daarbij is het streven naar rechts-eenheid en rechtsgelijkheid. Voor het slachtoffer en de procespartijen moet duidelijk zijn wat hun (nieuwe) rechten zijn, hoever die strekken en op welke wijze die in de strafzaak tegen de verdachte geëffectueerd kunnen worden.

Een tweede motief voor een zekere uniformiteit bij de toepassing van de regeling van het spreekrecht hangt samen met het gegeven dat er vele typen spreekgerechtigden bestaan. Deze typen bevinden zich op de bandbreedte tussen aan de ene kant de klassieke spreekgerechtigde. Dat is het slachtoffer dat zich kort en duidelijk uitlaat over de gevolgen die het strafbare feit bij hem heeft veroorzaakt. En aan de andere kant de moderne mondige spreekgerechtigde. Deze spreekgerechtigde wil zich over allerlei aspecten van de strafzaak uitlaten: de gevolgen van het feit, het bewijs tegen de verdachte, de kwalificatie van het feit, de strafbaarheid van het feit en de verdachte, de strafmaat en alles daartussen en omheen. Hij heeft zich daarbij voorzien

van gespecialiseerde juridische bijstand.⁵ Anders gezegd, de ene spreekgerechtigde is de andere niet. De strafrechter moet in de zittingszaal met al deze verschillende typen spreekgerechtigden kunnen omgaan en ervoor zorgen dat de spreekgerechtigde, de verdachte en de officier van justitie aan hun recht kunnen komen. Daartoe is de strafrechter in onze ogen zeer goed in staat. Daarvoor biedt de opleiding⁶ en de ervaring van de strafrechter in dit soort zaken voldoende bagage. Een kader⁷ dat duidelijkheid schept, handvatten biedt en daardoor maatwerk mogelijk maakt om met het spreekrecht om te gaan kan hem daarbij helpen.

De onbeperkte ruimte van de wet

De *waarover*-vraag: de vraag naar de omvang van het spreekrecht is de eerste en meteen een heel belangrijke vraag. Als we naar de wet kijken lijkt het antwoord op deze vraag eenvoudig. De wet legt de spreekgerechtigde namelijk bij het toekennen van het recht om een verklaring af te leggen geen enkele beperking op. De tekst van de wet luidt: 'Het slachtoffer kan op de terechtzitting een verklaring afleggen.' Eigenlijk kent de wet als uiterste grens van het spreekrecht alleen de orde op de zitting.⁸ Zolang de spreekgerechtigde zich gedraagt en daarmee de orde niet in het geding is, kan (en hoeft) de strafrechter het spreekrecht dus niet (te) beperken.⁹ Ook de wetgever gaat in de wetgeschiedenis uit van een dergelijk vrijwel onbegrensd spreekrecht:

'Met de toekenning van onbelemmerd spreekrecht staat het het slachtoffer vrij alles aan de orde te stellen wat hem in dat kader juist en dienstig voorkomt. In beginsel is niets uitgesloten, met dien verstande dat de rechter verantwoordelijk is voor de orde op de terechtzitting en in dit licht is het waarschijnlijk dat hij pure scheldtirades of stromen van verwensingen aan het adres van de verdachte niet zal toelaten.'¹⁰

Uitgangspunten van de wetgever

De spreekgerechtigde kan dus alles, bijna zonder enige belemmering, naar voren brengen. Maar daarmee is de kous niet af. Er zijn namelijk andere factoren die ruimte bieden voor enige inkadering, of beter gezegd: ruimte geven tot stroomlijning van het spreekrecht. Het gaat daarbij om stroomlijning van de inhoud van de verklaring van de spreekgerechtigde en daarmee en misschien wel juist, ook stroomlijning van de praktische toepassing van de regeling van het spreekrecht. Bij de bespreking van die factoren is het goed de uitgangspunten van de wetgever bij de regeling, zoals die in de wetgeschiedenis zijn opgenomen, voorop te stellen:

- de uitbreiding van het spreekrecht vindt plaats binnen de context van de huidige regeling van het onderzoek

5. Bij de Stichting Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zeden Slachtoffers (LANGZS) zijn inmiddels ruim honderd advocatenkantoren aangesloten die zich hebben gespecialiseerd in het bijstaan van gewelds- en zedenlachtoffers.

6. De minister kondigde in de memorie van toelichting aan na te gaan of voor rechters nog extra training nodig is. Zie *Kamerstuk-*

ken II 2014/15, 34082, 3, p. 13.

7. De minister kondigde in de memorie van toelichting aan met de Raad voor de rechtspraak in overleg te treden met het verzoek te bevorderen dat rechters deze regeling in de praktijk op gelijke wijze zullen toepassen. Zie *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3, p. 14.

8. In art. 51e lid 3 Sv is nog een beperkings-

Ingewikkelder wordt het als de spreekgerechtigde zich uit over feiten en omstandigheden die samenhangen met de beantwoording van de vragen van de artikelen 348 en 350 Sv

op de terechtzitting, in het bijzonder het gesloten stelsel van informanten.

- voor zover het gaat om een verwoording van de ervaringen van het slachtoffer, geldt dat hij in beginsel geen vragen heeft te dulden en dat deze verklaring niet voor weerlegging vatbaar is. De bestaande situatie dat een slachtoffer dat gebruik maakt van zijn spreekrecht niet wordt beëdigd en dat het slachtoffer dat een belastende verklaring aflegt, wel als getuige wordt beëdigd, blijft gehandhaafd.
- het slachtoffer blijft procesdeelnemer en wordt geen zelfstandige procespartij. Hij wordt geen Nebenklager. Het vervolgingsmonopolie blijft bij het OM.¹¹

Stroomlijning I: regie vóór en tijdens de zitting

Een van de factoren tot stroomlijning begint bij de spreekgerechtigde zelf. Het spreekrecht is in de wet als een recht van het slachtoffer geformuleerd. Het slachtoffer *mag* maar *hoeft niet* gebruik te maken van zijn spreekrecht. Daaruit volgt dat ook de mate waarin de spreekgerechtigde gebruik maakt van zijn recht aan de spreekgerechtigde zelf is. De spreekgerechtigde heeft dus een keuze over wat hij op de zitting naar voren wil brengen. Als hij zich beperkt tot verwoording van de gevolgen die het strafbare feit bij hem heeft veroorzaakt (het klassieke spreekrecht), geldt dat hij in beginsel geen vragen hoeft te beantwoorden en dat deze verklaring niet voor weerlegging vatbaar is.¹² Doet hij dat niet en gaat hij verder dan dat, dan loopt hij een zeker risico. Hij kan dan door de strafrechter, de officier van justitie of de verdediging worden gevraagd om als getuige op de zitting te worden gehoord over hetgeen hij als spreekgerechtigde naar voren heeft gebracht.¹³ Dat risico is nog heel beperkt als hij zich in algemene termen uitlaat over de bewijsvraag: 'ik denk dat de verdachte schuldig is', de (daarbij behorende) kwalificatie: 'dat is geen doodslag maar een regelrechte moord' of strafmaat:

mogelijkheid in de wet opgenomen. In het geval de belangen van minderjarigen in het geding komen mag de strafrechter het spreekrecht ook beperken.

9. Art. 272 lid 1 Sv.

10. *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 6, p. 15-16.

11. *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3, p. 13.

12. *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3, p. 4 en p. 13.

13. Vergelijk *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 4, p. 13 en in dat verband het in die passage van de wetgeschiedenis aangehaalde arrest: HR 8 juli 2014, ECLI:NL:HR:2014:1695 en de daaraan voorafgegane conclusie van de advocaat-generaal: ECLI:NL:PHR:2014:725.

‘ik heb levenslang, dan hij ook!’. Ingewikkelder wordt het als hij zich uit over feiten en omstandigheden die samenhangen met de beantwoording van de vragen van de artikelen 348 en 350 van het Wetboek van Strafvordering (Sv). Dan is er een risico dat de spreekgerechtigde als getuige moet worden gehoord en dreigt het gevaar dat het slachtoffer stevig aan de tand wordt gevoeld. De spreekgerechtigde dreigt dan opnieuw slachtoffer te worden (secundaire victimisatie).¹⁴

Voorlichting aan de spreekgerechtigde

De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het spreekrecht en daarmee het al dan niet aanvaarden van het risico om tot getuige te worden ‘gebombardeerd’, ligt dus in eerste instantie bij de spreekgerechtigde zelf. De spreekgerechtigde staat daarin natuurlijk niet alleen. In het traject vóór de zitting is daarbij een adviserende rol weggelegd voor de officier van justitie, medewerkers van Slachtofferhulp Nederland en/of de advocaat van de spreekgerechtigde. In voorlichtingsfolders,¹⁵ correspondentie, slachtoffergesprekken en/of overleg met de advocaat zal de inhoud van het spreekrecht en de risico’s daarvan aan de orde moeten komen. Dit zal vanwege de vervallen beperking omvangrijker en duidelijker moeten gebeuren dan nu vaak het geval is. Ook de strafrechter kan, of misschien wel moet, aan de voorkant een actieve(re) rol gaan spelen. Hij moet alert zijn als de spreekgerechtigde gaat spreken en hem, hoe lastig ook, durven onderbreken als dat noodzakelijk wordt. In de wat grotere zaken kan de voorzitter van de rechtbank tijdens een regiezitting met de (potenti-

Als de grenzen van het spreekrecht worden opgezocht is het aan de strafrechter om te beslissen of de spreekgerechtigde van kleur verschiet en in de getuigenbank moet plaatsnemen

ele) spreekgerechtigden en hun advocaat hierover spreken en hen voorzichtig adviseren.¹⁶ Dit ‘advies’ zal moeten passen bij de aard, omvang en achtergrond van de zaak en afhankelijk zijn van de wens van de betrokken spreekgerechtigde. Daarbij zal de voorzitter van de rechtbank open en duidelijk uiteen moeten zetten wat de ruimte is en wat de risico’s zijn. Dat is in het belang van het slachtoffer, maar ook in dat van de verdachte, de officier van justitie en de strafrechtspleging in zijn geheel. Hoe duidelijker het voor de spreekgerechtigde is, hoe beter alle partijen weten waar zij aan toe zijn en hoe minder risico er is dat de belangen van het slachtoffer of de verdachte in het gedrang komen.

Soms zal het advies van de vele raadgevers op voorhand geen effect hebben op de spreekgerechtigde. Als hij dan de grenzen van het spreekrecht opzoekt is het aan de strafrechter om te beslissen of de spreekgerechtigde van

kleur verschiet en – al dan niet op verzoek van de verdachte of de officier van justitie – in de getuigenbank moet plaatsnemen. De strafrechter heeft daarin dan een eigen afweging te maken. De wetgever geeft in de wetsgeschiedenis, mede op grond van vaste jurisprudentie,¹⁷ de strafrechter op dit punt een aanwijzing:

‘Deze [de strafrechter op de zitting JJ/JdL] zal tegen de achtergrond van het aanwezige materiaal moeten beoordelen of een verzoek tot ondervraging moet worden toegewezen. Als het gaat om een enkele ontkenning van de juistheid van de verklaring van de verdachte of een hartenkreet dat een zware gevangenisstraf op zijn plaats is, ligt toewijzing van een verzoek tot ondervraging niet voor de hand. Indien een slachtoffer evenwel een met feiten onderbouwd standpunt weergeeft over de bewezenverklaring of op te leggen straf, zal vanwege het belastende karakter van een dergelijke verklaring beëdiging als getuige wel aangewezen zijn.’¹⁸

Bij de afweging over het al dan niet (laten) ondervragen van de spreekgerechtigde heeft de strafrechter een zekere marge. In de eerste plaats geeft artikel 302 Sv de mogelijkheid om vragen te stellen aan de spreekgerechtigde over zijn verklaring.¹⁹ De voorzitter van de rechtbank is daarbij de intermediair voor vragen van de officier van justitie en de verdachte. De achtergrond van die bepaling is om alleen vragen te stellen of toe te staan die zien op de gevolgen van het strafbare feit voor de spreekgerechtigde. Anders gezegd: geen vragen over feiten en omstandigheden die samenhangen met de beantwoording van de vragen van de artikelen 348 en 350 Sv. De spreekgerechtigde kan die vragen dan beantwoorden of beantwoording weigeren. Wanneer het zover komt kan de voorzitter met vragen de spreekgerechtigde nogmaals wijzen op de mogelijkheden en de beperkingen van zijn spreekrecht alsook op de redenen daarvan. Op deze manier kan de spreekgerechtigde door de strafrechter een beetje uit de wind worden gehouden en met voorzichtig ingrijpen kan de spreekgerechtigde tegen zichzelf in bescherming worden genomen. Hierdoor kan een dreigend ‘gevaar’ van het als getuige horen van de spreekgerechtigde worden afgewend.

In de tweede plaats ligt er voor de strafrechter ook ruimte in de betekenis die de afgelegde verklaring heeft voor zijn beslissingen. Die betekenis is namelijk beperkt. Het is vaste jurisprudentie dat de verklaring van de spreekgerechtigde door de strafrechter niet kan worden gebruikt bij de beantwoording van de vragen van artikel 348 en 350 Sv.²⁰ Dat geldt ook voor een eventueel aan de strafrechter overgelegd afschrift van die mondelinge verklaring. Dat ligt voor de laatste vraag van artikel 350 Sv (die van de straftoemeting) en de motivering daarvan iets genuanceerder. De strafrechter kan de verklaring van de spreekgerechtigde bij de strafmotivering voorzichtig gebruiken. Anders gezegd, het komt niet zelden voor dat in de strafmotivering aandacht wordt besteed aan de door het slachtoffer ter zitting uitgesproken gevolgen die het strafbare feit voor hem heeft gehad. Daarbij dient de strafrechter het gewicht en de inhoud van deze verklaring te beperken tot een accentuering van het beeld dat reeds uit hetgeen overigens uit het onderzoek op de zitting is verkregen.²¹

Ook op dit punt is het goed als de strafrechter trans-

parant is en zich daarover in voorkomend geval op zitting expliciet uitlaat. Daarmee kan veel worden gewonnen. Als de verdediging inziet dat de strafrechter strikt en duidelijk is in het gebruik van de inhoud van de verklaring van de spreekgerechtigde, zal de animo voor de verdachte, zijn advocaat en voor de officier van justitie niet groot zijn om de spreekgerechtigde als getuige te vragen. Ook op deze manier kan de strafrechter het spreekrecht enigszins stroomlijnen.²²

Tussenconclusie I

Wanneer de voorlichting aan de voorkant goed is en ook de strafrechter gebruik maakt van zijn mogelijkheden tot advies en daarbij duidelijk is in zijn aanwijzingen en transparant is in zijn keuzes, biedt het nieuwe spreekrecht kansen. Het slachtoffer kan zich uitvoeriger uitlaten dan in het verleden en (ook) de verdachte weet waar hij aan toe is.

Stroomlijning II: de bedoeling van de wetgever

Een andere factor tot stroomlijning ligt in de bedoeling die de wetgever heeft gehad met het ongeclausuleerde spreekrecht. Deze factor beïnvloedt het spreekrecht, zoals we hierna zullen zien, niet als zodanig. Wel speelt de bedoeling van de wetgever een belangrijke rol bij de stroomlijning van de praktische uitoefening ervan en dus – met name – bij de beantwoording van de overige vooropgestelde vragen. Daarbij is het volgende van belang.

Géén adviesrecht

Het oorspronkelijke wetsvoorstel beoogde de invoering van een adviesrecht voor het slachtoffer, naast het uitgebreide spreekrecht. Dit ging gepaard met onderzoeksbevoegdheden voor het slachtoffer en een motiveringsplicht voor de rechter op uitdrukkelijk onderbouwde standpunten van het slachtoffer. De wetgever heeft na zeer negatieve adviezen van de Raad van State en het overgrote deel van de geconsulteerde adviesorganen²³ nadrukkelijk van dat adviesrecht afgezien.²⁴ Gevreesd werd dat met invoering van het adviesrecht een driepartijen-strafproces zou ontstaan, waarbij de positie van het slachtoffer in verregeande mate zou worden gejuridiseerd.²⁵ Het onderscheid tussen het adviesrecht en het uitgebreide spreekrecht zou in de praktijk niet goed zijn aan te brengen en als juridisch en formeel worden ervaren.²⁶ Mede daarom werd ervoor gekozen om alleen de

bestaande beperking van het spreekrecht op te heffen en het spreekrecht zo min mogelijk te normeren.²⁷

De huidige wettelijke regeling kent dus géén adviesrecht voor het slachtoffer en de strafrechter is ook niet verplicht om in zijn uitspraak te reageren op hetgeen door of namens het slachtoffer in zijn verklaring naar voren is gebracht. Nog daargelaten dat hij sommige onderdelen van de verklaring, zoals we hiervoor zagen, helemaal niet mag gebruiken in zijn uitspraak. Dat neemt niet weg dat onder ogen moet worden gezien dat met de invoering van het ongeclausuleerde spreekrecht de adviezen van de spreekgerechtigden zeker niet van de baan zijn.²⁸ Integendeel. De praktijk leert dat nu het slachtoffer zich in zijn verklaring

Met voorzichtig ingrijpen kan de spreekgerechtigde tegen zichzelf in bescherming worden genomen

ook *mag* uitlaten over de bewijsvraag en de vraag naar de op te leggen straf of maatregel, die verklaring niet zelden gepresenteerd wordt als een advies aan de strafrechter. Daar is op zichzelf niets mee, zeker niet wanneer het de spreekgerechtigde zelf is die de verklaring aflegt of iemand anders vraagt deze verklaring namens hem voor te dragen.²⁹ Het kan anders worden wanneer de spreekgerechtigde het deel van het spreekrecht dat ziet op de vragen van 348 en 350 Sv uitbesteedt aan zijn advocaat. De door de wetgever en de adviesorganen gevreesde juridisering van het spreekrecht ligt dan nadrukkelijk op de loer.

Procesvertegenwoordiging en juridisering

Dat brengt ons bij de *wie*-vraag en meer bepaald de vraag naar de rechtsgeleerde bijstand van het slachtoffer op de zitting. Op grond van artikel 258 lid 3 Sv kunnen spreekgerechtigden de voorzitter verzoeken het spreekrecht te laten uitoefenen door een raadsman of een daartoe bijzondere gemachtigde. Deze bepaling is toegevoegd bij wetwijziging van 2012 die tot doel had de kring van personen aan wie

14. Zie onder meer F. Fernhout & T. Spronken, 'Spreekrecht voor slachtoffers, aspirantjes voor de rest', *NJB* 2005, afl. 3, p. 150 en de Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 25 oktober 2012 tot vaststelling van de minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten. Deze richtlijn onderstreept het belang van secundaire victimisatie.

15. Zie bijv. www.slachtofferhulp.nl/strafproces/ondersteuning-spreekrecht/ en <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/slachtofferbeleid/vraag-en-antwoord/>

spreekrecht-slachtoffer-of-nabestaande.

16. In het nieuwe Wetboek van Strafvordering is deze rol wellicht weggelegd voor de regievoerende voorzitter of de rechter-commissaris.

17. HR 8 juli 2014, ECLI:NL:HR:2014:1695 en de daaraan voorafgegane conclusie van de advocaat-generaal:

ECLI:NL:PHR:2014:725.

18. *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3, p. 12.

19. *Kamerstukken II* 2004/05, 30143, 13.

20. HR 11 oktober 2011,

ECLI:NL:HR:2011:BR2359, *NJ* 2011/558, m.nt. J.M. Reijntjes en HR 6 maart 2012,

ECLI:NL:HR:2012:BR1149, *NJ* 2012/367, m.nt. C.P.M. Cleiren.

21. HR 6 maart 2012,

ECLI:NL:HR:2012:BR1149.

22. Vergelijk HR 8 juli 2014,

ECLI:NL:HR:2014:1695 en de conclusie van de advocaat-generaal daarbij

ECLI:NL:PHR:2014:725.

23. Zie voor de diverse adviezen van de adviesorganen de bijlagen 409821 t/m 409829 bij *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3.

24. *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3,

p. 11.

25. Zie onder meer het Advies van het

College van procureurs-generaal.

26. *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3, p. 11.

27. *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 3, p. 12.

28. Zie M.J. Borgers, 'Op het bord van de rechter', *DD* 2015/64.

29. Zie art. 51e lid 7 Sv waarin is bepaald voor het slachtoffer dat feitelijk niet bij machte is het spreekrecht uit te oefenen, het spreekrecht over de gevolgen van het strafbare feit kan worden uitgeoefend door een familielid.

het spreekrecht toekomt uit te breiden.³⁰ Tot die wijziging was het niet toegestaan dat een raadsman namens het slachtoffer het woord voerde. De wetgever achtte het evenwel wenselijk dat het slachtoffer die zelf geen gebruik *durfde of kon maken* van het spreekrecht de mogelijkheid kreeg zijn verklaring door een ander te laten vertolken.³¹ Bij monde van zijn advocaat kon het slachtoffer op die manier alsnog van zijn spreekrecht gebruik maken en zijn verklaring aan de strafrechter overbrengen.

Met de opheffing van de wettelijke beperking van het spreekrecht is de rol van de procesvertegenwoordiging van het slachtoffer door een advocaat meer op de voorgrond gekomen. Met name bij het uitoefenen van het spreekrecht over de bewijsvraag en de straftoemeting wordt namens het slachtoffer steeds vaker de wens uitgesproken dat een advocaat dit deel voor zijn rekening neemt. Een doorsnee slachtoffer zal zich immers niet in staat achten om iets zinnigs te zeggen over de rechtmatigheid van de bewijsgaring, de betrouwbaarheid van een getuige, over de vraag of al dan niet is voldaan aan het wettelijke bewijsminimum of over de toerekenbaarheid van de verdachte. Het gevolg is dat strafrechters soms toestaan dat het spreekrecht wordt opgeknipt. Aan de ene kant een juridisch inhoudelijk deel van de advocaat dat *namens het slachtoffer* wordt uitgeoefend en waarbij in volle omvang aan de hand van het strafdossier een juridisch doorwrocht betoog over de vragen van artikel 348 en 350 Sv wordt afgestoken. Aan de andere kant van de zijde van *het slachtoffer zelf* een deel over de gevolgen van het feit (het klassieke spreekrecht). Het door de wetgever afgekeurde gejuridiseerde adviesrecht lijkt op deze wijze alsnog zijn intrede te doen in het strafproces. Dit brengt de strafrechter in een lastige positie. Als hij de advocaat van het slachtoffer toestaat op de beschreven wijze een betoog te houden inclusief een advies aan de strafrechter is het bijna onmogelijk om de procespartijen het debat hierover te onthouden. Na dat debat ontkomt de strafrechter er dan niet meer aan om zich daarover in zijn uitspraak uit te laten. Ook al is hij hier eigenlijk niet toe gehouden, zou het de legitimiteit van de uitspraken raken wanneer de strafrechter na zo'n debat zwijgt. Op die manier ontstaat een strafproces dat toch alles wegheeft van het door de wetgever uitdrukkelijk niet gewenste driepartijenproces.³²

Hier zit de achilleshiel van de wettelijke regeling. De wetgever heeft de strafrechter weinig instrumenten gegeven om deze gang van zaken te beteugelen. De strafrechter beschikt alleen over het instrument van de orde op de zitting en in het verlengde daarvan het toestemmingsvereiste van art. 258 lid 3 Sv. Met deze instrumenten en de discretionaire ruimte die hij daarin heeft, zal de strafrechter het spreekrecht toch zodanig moeten stroomlijnen dat het spreekrecht niet onnodig wordt gejuridiseerd. Hij zal aan de spreekgerechtigde en zijn advocaat duidelijk moeten maken dat in het strafproces de spreekgerechtigde niet dezelfde rol heeft als de officier van justitie. Tegen die achtergrond moet de verklaring die de advocaat van de spreekgerechtigde namens hem aflegt in overeenstemming zijn met de door de wetgever beoogde rol van de spreekgerechtigde. Bij de beoordeling of dat het geval is, zal de strafrechter de aard en de omvang van de zaak in kwestie moeten bezien in het licht van de orde, de inrichting en omvang van het

De strafrechter zal aan de spreekgerechtigde en zijn advocaat duidelijk moeten maken dat in het strafproces de spreekgerechtigde niet dezelfde rol heeft als de officier van justitie

onderzoek op de zitting. Daarvoor heeft de voorzitter ook exclusief de verantwoordelijkheid.

Positionering

De strafrechter heeft bij de beoordeling van de reikwijdte van het spreekrecht nóg een factor tot stroomlijning. Dat brengt ons bij de laatste twee vooropgestelde vragen. Het moment in het strafproces waarop het slachtoffer of diens raadsman van zijn spreekrecht gebruik kan maken (de *wanneer-vraag*). En in het verlengde hiervan de vraag of de spreekgerechtigde ook gelegenheid moet krijgen om te reageren op het pleidooi van de verdediging (de *hoe vaak-vraag*).

Het moment waarop het spreekrecht kan worden uitgeoefend is niet bij wet geregeld. De uitbreiding van het spreekrecht heeft hierin geen verandering gebracht. De toenmalige Minister van Veiligheid en Justitie overwoog op dit punt dat er geen reden is voor het wijzigen van de bestaande bepaling en praktijk inhoudende dat het slachtoffer ingevolge artikel 302 Sv het woord krijgt voordat de officier van justitie zijn requisitoir houdt.³³ Het lijkt ons daarom een goed idee dat strafrechters hier een nadrukkelijke keuze maken. Het systeem van de wet en de wetsgeschiedenis bieden daarvoor sterke aanknopingspunten. Zo een keuze positioneert het nieuwe spreekrecht duidelijk. Het plaatst het spreekrecht in het deel van de zitting waar tegenover de strafrechter informatie wordt uitgewisseld. Tegelijkertijd blijft het daarmee weg van het adviserende en contradictoire deel van de zitting. Het spreekrecht krijgt zo de mooie plaats die het verdient en die de wetgever steeds voor ogen heeft gehad. Een plaats bovendien waar de strafrechter het beste in positie komt voor de in dit artikel steeds benoemde stroomlijning.

De vraag of de spreekgerechtigde recht heeft op een tweede termijn wordt door advocaten die slachtoffers bijstaan vaak geplaatst in de sleutel van het recht op een eerlijk proces.³⁴ Aangevoerd wordt dan dat het informeren van de strafrechter slechts volledig kan gebeuren indien de beginselen van een behoorlijke procesorde, waaronder het beginsel van hoor- en wederhoor, worden nageleefd. Met een beroep op artikel 6 EVRM wordt er dan voor gepleit om spreekgerechtigden een tweede termijn te gunnen, dan wel het spreekrecht uit te oefenen na het requisitoir en/of het pleidooi van de advocaat van de verdachte, zodat hierop over en weer gereageerd kan worden. Aan de spreekgerechtigde wordt dan in zekere zin een gelijkwaar-

dige positie toegekend als aan de procespartijen die het Wetboek van Strafvordering op dit moment kent. Ten onrechte in onze ogen, nu de wetgever zoals hiervoor uiteengezet uitdrukkelijk tot uitgangspunt heeft genomen dat het slachtoffer procesdeelnemer is en blijft en geen procespartij. Ook vanuit wetsystematisch oogpunt bestaat er geen basis voor een tweede termijn van het spreekrecht. De spreekgerechtigde is niet opgenomen in de wettelijke volgorde waarin procespartijen om en om het woord voeren.³⁵ Sterker nog, de wet spreekt in artikel 51e lid 2 Sv over het *afleggen van een verklaring* en positioneert dat eenmalige moment in de wettelijke regeling als gezegd vóór het requisitoir. Voor de introductie van een contradictoires element als hoor- en wederhoor zijn in de parlementaire geschiedenis evenmin aanknopingspunten te vinden. Ten slotte kan in dit verband worden opgemerkt dat al eens is geoordeeld dat het Europese kaderbesluit inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure³⁶ dat inmiddels is vervangen door de Europese richtlijn tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten³⁷ niet tot een tweede termijn verplichten.³⁸

Benadeelde partij

Bij de stroomlijning van het spreekrecht past ook een visie over de plaats van de bespreking van de vordering van de benadeelde partij. De benadeelde partij is procespartij in het civiele geding dat plaatsheeft in het strafproces. Aan de stroomlijning van het spreekrecht draagt bij dat (het debat over) die vordering goed gescheiden wordt van de uitoefening van het spreekrecht. Daarom is ons advies om eerst het spreekrecht duidelijk af te ronden en te markeren en vervolgens de vordering van de benadeelde partij aan de orde te stellen. Daarover kan dan direct daarna met het requisitoir van de officier van justitie het debat gestart worden en is voor iedereen duidelijk dat het spreekrecht en de vordering van de benadeelde partij twee verschillende onderdelen van het strafproces zijn.

Tussenconclusie II

De advocatuur heeft de opheffing van de wettelijke beperking van het spreekrecht aangegrepen om de positie van het slachtoffer in het strafproces verder te versterken. De rol en de betekenis die door een deel van de advocatuur aan het spreekrecht worden toegekend lijken daarbij verder te gaan dan de bedoeling die de wetgever heeft gehad met het ongeclausuleerde spreekrecht. De wetgever heeft aan de voorzitter van de strafkamer speelruimte gelaten bij de stroomlijning van het spreekrecht. Enerzijds zal hij dat moeten aanwenden teneinde het spreekrecht zoveel als mogelijk te normeren. Anderzijds kan hij de zitting zo inrichten dat de procespartijen en de spreekgerechtigde als procesdeelnemer de rol kunnen vervullen die hen door de wetgever is toegekend.

Eindconclusie

Het slachtoffer heeft inmiddels een vaste plek in ons strafproces verworven en het vervallen van de wettelijke beperking van het spreekrecht is een goede ontwikkeling te noemen. De uitvoering van het nieuwe spreekrecht is daarbij nog niet vanzelfsprekend en verdient stroomlijning. De wijze waarop het spreekrecht in het strafproces vorm krijgt is immers van belang voor de procedurele rechtvaardigheid en daarmee de legitimiteit van onze uitspraken. De stroomlijning moet erop gericht zijn de positie van de verschillende actoren in het strafproces te eerbiedigen. De positie die de spreekgerechtigde door de wetgever heeft toebedeeld gekregen, strekt ertoe om het slachtoffer gelegenheid te bieden om op de zitting in volle omvang zijn verhaal te doen. Niet meer en niet minder. De sleutel tot stroomlijning ligt voor een groot deel in handen van de strafrechter. De wetgever heeft de strafrechter die ruimte nadrukkelijk gelaten.³⁹ Die verantwoordelijkheid delen wij strafrechters met elkaar en verplicht ons om het debat aan te gaan en te komen tot een meer eenduidige toepassing van het nieuwe spreekrecht. De contouren die wij hebben geschetst vormen daarbij wellicht een handige kapstok. Daarbij doen wij aan de strafrechter de volgende aanbevelingen. Pak de regie en positioneer het spreekrecht in het licht van de bedoeling van de wetgever: dus vóór requisitoir in één termijn. •

30. Wet van 12 juli 2012 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter uitbreiding van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces, *Stb.* 2012, 345 (i.w.tr. op 1 september 2012).

31. *Kamerstukken II* 2011/12, 33176, 3, p. 4 en 5.

32. Dat spreekgerechtigden die worden bijgestaan door een raadsman zich vaker de rol van procespartij aanmeten, was te zien in de behandeling van de zaak *Mitch Henriquez*. Naast de slachtoffers werd – overigens niet zonder resultaat – door hun advocaat bewijs ingebracht (camerabeelden en

een rapport van liplezers waarin de verklaringen van de verdachte agenten werden gereconstrueerd) en werd een verzoek tot aanhouding gedaan, terwijl een wettelijke grondslag hiervoor ontbrak. Bepaald kritisch hierover was: R.A. Hoving, 'Het slachtoffer ter terechtzitting', te raadplegen via: www.ivorentoga.nl.

33. *Kamerstukken II* 2014/15, 34082, 6, p. 9.

34. Zie Hof Arnhem-Leeuwarden 26 oktober 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:9250 en Rb. Rotterdam 9 maart 2018, ECLI:RBROT:2018:1963.

35. Zie art. 311 Sv.

36. Kaderbesluit 2001/220/JBZ inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure.

37. Europese Richtlijn (2012/29/EU) van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten.

38. Hof 's-Hertogenbosch 31 maart 2017, ECLI:GHSHE:2017:1417.

39. In het conceptwetsvoorstel 'Wijziging van het Wetboek van Strafvordering en het

Wetboek van Strafrecht in verband met de nadere versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces (uitbreiding slachtofferrechten)' dat op 28 juni 2018 ter internetconsultatie is gegeven, wordt die ruimte overigens weer beperkt door de plaats van het spreekrecht wettelijk vast te leggen vóór het requisitoir. Dit concept dat in bepaalde gevallen een verschijningsplicht voor de verdachte in het leven roept, alsmede een spreekrecht in tbs-verlengingszaken, is te raadplegen via: www.rijksoverheid.nl.

Platform Modernisering Strafvordering

Een waarschuwende strafrechter

Mr. J. Janssen

1 Inleiding

De wetgever is al een aantal jaren aan de slag met een grote wetgevingsoperatie. Deze operatie moet leiden tot een gemoderniseerd Wetboek van Strafvordering dat ook nog op de toekomst is toegesneden. Het zal nog wel even duren voordat de invoering een feit is, maar het tempo zit er goed in. Enige tijd terug vond in de Fokker-terminal in Den Haag het ‘Derde congres Modernisering Wetboek van Strafvordering’ plaats. Vanuit de hele strafrechtsketen, de rechtspraak en de wetenschap kwamen ‘vertegenwoordigers’ samen om te spreken over de eerste uitkomsten van de formele consultatie van Boek 1 en 2 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Het zal geen verbazing wekken dat vanwege de uiteenlopende belangen er niemand was die blij is met alle voorstellen die de wetgever tot nu toe heeft gedaan. Het algemeen gevoel is dat het tempo van het proces een tandje minder kan en dat op het inhoudelijke vlak nog veel discussies moeten worden gevoerd en beslecht. Toch lijkt bij velen de overtuiging te bestaan dat een goed nieuw wetboek in ontwikkeling is.

In deze bijdrage zal één concreet voorstel worden besproken. Het betreft het voorstel tot het afschaffen van de schorsing van de voorlopige hechtenis dat, als u het mij als strafrechter vraagt, *niet* moet worden doorgevoerd. Dat betekent overigens niet dat de plannen die met die afschaffing samenhangen ook geen goed idee zouden zijn: integendeel.

2 Voorlopige hechtenis in de wet

Op grond van de (huidige) wet kan een verdachte van een strafbaar feit al binnen enkele dagen vanuit het politiebureau door de officier van justitie voor de strafrechter worden gebracht met het verzoek om hem voorlopig, in afwachting van zijn berechting, op te sluiten.¹ Die bevoegdheid van de strafrechter om voorlopige hechtenis te bevelen bestaat voor (heel) ernstige, maar ook voor relatief ‘lichtere’ vergrijpen zoals diefstal, vernieling en mishandeling. De bevoegdheid bestaat niet zomaar. Er zal een stevige verdenking² moeten zijn én een goede reden (hierna:

grond of doel).³ Die grond kan bestaan als (tot de kern teruggebracht): (a) de maatschappij door het strafbare feit ernstig is geschokt; (b) het niet de eerste keer is dat de verdachte van een strafbaar feit wordt verdacht en/of anderszins herhaling dreigt; (c) er gevaar is dat de verdachte zal vluchten; en/of (d) de verdachte op vrije voeten het (politie)onderzoek zou kunnen frustreren. Toch wordt zeker niet bij iedere verdachte die voorlopig kán worden opgesloten dat ook daadwerkelijk gedaan. De strafrechter kan bij het bestaan van een stevige verdenking en een grond toch afzien van het geven van een bevel tot voorlopige hechtenis. Ook kan hij wel zo'n bevel geven, maar dat bevel vervolgens schorsen.⁴ In beide gevallen komt de verdachte op vrije voeten. In het laatste geval stelt de strafrechter daarbij algemene en/of bijzondere voorwaarden waaraan de verdachte zich moet houden. De algemene voorwaarden staan limitatief opgesomd in de wet⁵ en zijn voor nu niet interessant. De bijzondere voorwaarden moeten strekken tot 'verwezenlijking van het doel'⁶ van de voorlopige hechtenis. Veel gebruikte bijzondere voorwaarden zijn: contactverbod, locatiegebod, locatieverbod, meldplicht, uitreisverbod, inleveren paspoort of reisdocument, verbod gebruik verdovende middelen of alcohol en meewerken aan bloedonderzoek of urineonderzoek, opneming in een zorginstelling, plicht tot zorgbehandeling, verblijf in een instelling voor begeleid wonen of maatschappelijke opvang, verplicht reclasseringscontact en/of verschijnen op de terechtzitting.

3 Vrijheidsbeneming en vrijheidsbeperking in het conceptwetsvoorstel

In het conceptwetsvoorstel voor Boek 2 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering⁷ wordt de mogelijkheid tot schorsing van de voorlopige hechtenis afgeschaft en wordt een bevel tot voorlopige vrijheidsbeperking geïntroduceerd.⁸ Dat nieuwe bevel krijgt in het conceptwetsvoorstel een prominente plaats. Een bevel tot voorlopige hechtenis mag namelijk door de strafrechter niet worden afgegeven als het daarmee nagestreefde doel ook door middel van een bevel tot voorlopige vrijheidsbeperking kan worden verwezenlijkt.⁹ De voorwaarden voor het afgeven van een bevel tot vrijheidsbeperking of vrijheidsbeneming zijn volstrekt identiek. Voor beide dwangmiddelen zijn net als voor de 'oude' voorlopige hechtenis een stevige verdenking en een grond nodig.¹⁰ Als aan die voorwaarden is voldaan wordt de strafrechter door de wet dus gedwongen om eerst te kijken of met vrijheidsbeperkende maatregelen kan worden volstaan. Pas als dat niet het geval is en de vrijheidsbeneming (dus) noodzakelijk is, kan daartoe worden besloten.¹¹

De vrijheidsbeperkende maatregelen staan in het conceptwetsvoorstel voor een deel opgesomd,¹² maar kunnen ook door de strafrechter worden bedacht.¹³ De vrijheidsbeperkende maatregelen moeten strekken tot verwezenlijking van de doelen/de gronden die aan de vrijheidsbeperking ten grondslag liggen.¹⁴ 'Ook de

vrijheidsbeperking staat [*immers* (JJ)] ten dienste van de strafvordering en heeft geen bestraffend karakter’, aldus de conceptmemorie van toelichting.¹⁵ De vrijheidsbeperkende maatregelen verschillen daarmee niet van de – hiervoor opgesomde – bijzondere voorwaarden die op dit moment door de strafrechter aan een schorsing van de voorlopige hechtenis kunnen worden verbonden. Overtreding van de vrijheidsbeperkende maatregelen kán, net als overtreding van de schorsingsvoorwaarden leiden tot voorlopige hechtenis. In zoverre verandert er dus weinig tot niets.

De kerngedachte achter dit voorstel wordt door de wetgever als volgt toegelicht:¹⁶

‘(...) [V]oorgesteld [wordt] om te voorzien in de mogelijkheid voor de rechter om voorlopige vrijheidsbeperking van de verdachte te bevelen, en om de schorsing van de voorlopige hechtenis af te schaffen. Op deze wijze kan worden voorkomen dat eerst de voorlopige hechtenis van de verdachte moet worden bevolen voordat de toepassing van alternatieven voor die voorlopige hechtenis (in het kader van de schorsing) mogelijk is. Met de zelfstandige positionering van het bevel tot voorlopige vrijheidsbeperking wordt dwingender dan in de huidige regeling van de voorlopige hechtenis tot uitdrukking gebracht dat de rechter zal moeten nagaan of aan een verdachte vrijheidsbeperkende verplichtingen en verboden kunnen worden opgelegd en dat voorlopige hechtenis alleen in aanmerking komt als deze noodzakelijk en onvermijdelijk is.’

Op het eerste gezicht lijkt het voorstel daarmee vooral gericht op het terugdringen van de vrijheidsbeneming door de mogelijkheid van vrijheidsbeperking nadrukkelijker onder de aandacht van de strafrechter te brengen. Daarbij ligt het primaat ook nog eens bij die vrijheidsbeperking. Dit uitgangspunt als zodanig kan alleen maar worden toegejuicht en is bovendien in lijn met artikel 5 van het EVRM en de daarop gebaseerde Europese jurisprudentie. De vraag is of dit in de praktijk ook zo uitpakt of dat de schijn bedriegt en een doorstart dreigt van een oude koekjesfabriek met het produceren van nieuwe koekjes.¹⁷ In de nieuwe regeling zitten namelijk twee grote gevaren ‘verborgen’ waarvan de gevolgen haaks staan op de hiervoor genoemde kerngedachte van de wetgever.

Het eerste gevaar is dat met het verdwijnen van de mogelijkheid tot schorsing van de voorlopige hechtenis ook de schorsing onder alleen algemene voorwaarden als mogelijkheid wegvalt. Daarmee verdwijnt de waarschuwendende strafrechter die met de kracht van de dreiging van voorlopige hechtenis de maatschappij beschermt en daarmee tegelijkertijd concrete vrijheidsbeneming voorkomt. Een tweede gevaar is dat het loskoppelen van de vrijheidsbeneming en de vrijheidsbeperkende maatregelen een beperkend effect heeft op de nalevingsbereidheid van de verdachten en daarmee op de effectiviteit van dergelijke maatregelen. Bij oplegging

van vrijheidsbepalende maatregelen is het in vergelijking met bijzondere (vrijheidsbepalende) voorwaarden voor de strafrechter veel lastiger om de verdachte te laten inzien dat hij zich maar beter aan die maatregelen kan houden. De spreekwoordelijke stok staat in de nieuwe wet minder direct achter de deur. Deze twee gevaren zullen hierna nader worden besproken en uitgewerkt.

Gevaar Ia

Een eerste situatie waarbij gevaar dreigt, is de voorgeleiding bij de rechter-commissaris. De rechter-commissaris kan in het voorgestelde systeem drie beslissingen nemen: vrijheidsbeperking bevelen, vrijheidsbeneming bevelen of de verdachte – in figuurlijke zin – kaal naar huis sturen. Als er een stevige verdenking bestaat en er een grond is, zal de strafrechter tot die laatste beslissing – zo leert het verleden ons¹⁸ – niet gemakkelijk komen. Als het niet tot vrijheidsbeneming komt dan is vrijheidsbeperking in heel veel gevallen door de rechter-commissaris (relatief) snel opgelegd. Je kunt het de rechter-commissaris al bijna horen zeggen: *‘Ik zal u uw vrijheid niet ontnemen, ik zal haar slechts beperken’*. Een verdachte die in het voorgestelde systeem in de voorfase aan de rechter-commissaris wordt voorgeleid, zal op die manier niet snel zonder minimaal een vrijheidsbepalende maatregel aan zijn broek de deur uitwandelen.

Op zichzelf bezien is dat nog niet eens zo heel erg. Zeker niet als die vrijheidsbepalende maatregelen goed passen bij de vastgestelde grond(en)/doel(en).¹⁹ Dan wordt vrijheidsbeneming in ieder geval voorkomen en wordt ook recht gedaan aan de te beschermen doelen. Een en ander in lijn met de bedoeling van de wetgever.

Vervelend wordt het als de strafrechter geen vrijheidsbepalende maatregelen kan bedenken die recht doen aan de vastgestelde grond(en)/doel(en). Ik geef u uit een onuitputtelijke reeks zes voorbeelden uit de voorgeleidingspraktijk van alledag:

- Een 23-jarige jongen wordt verdacht van een diefstal van een brommer. Het is niet de eerste keer. In de afgelopen vijf jaar is hij al twee keer veroordeeld voor soortgelijke diefstal. Met de oude zaken is het gevaar voor herhaling gegeven en dat zou een reden kunnen zijn voor vrijheidsbeperking of vrijheidsbeneming. Verdachte heeft na lange tijd zoeken sinds twee maanden een baan voor 25 uur in de week bij een frietzaak.
- Een 20-jarige jongen wordt ervan verdacht dat hij 20 gram cocaïne aanwezig heeft gehad. Hoewel de verdachte *first offender* is, wijst de hoeveelheid cocaïne in de richting van dealen. Een herhalingsgevaar zou de reden kunnen zijn voor vrijheidsbeperking of

vrijheidsbeneming.

De verdachte gaat naar school en de komende weken zijn er examens.

- Een 35-jarige man wordt verdacht van mishandeling op het voetbalveld. In de kleedkamer zou hij hebben gevochten met de tegenstander, met een blauw oog als resultaat. Vier jaar geleden is de verdachte veroordeeld voor een soortgelijk feit dat zich in de uitgaanswereld afspeelde.

Verdachte is werkloos en woont alleen.

- Een 26-jarige vrouw wordt verdacht van verduistering op haar werk bij de bank. Zij heeft geld van klanten via via overgeboekt op haar eigen rekening. Op haar strafblad staat een recente veroordeling voor een winkeldiefstal. Zij moet terugvallen op een uitkering omdat zij op staande voet is ontslagen. Gelet op die omstandigheden bestaat er een herhalingsgevaar dat een reden zou kunnen zijn voor vrijheidsbeperking of vrijheidsbeneming.

De verdachte is een zwangere alleenstaande moeder van een minderbegaafd 4-jarig meisje voor wie zij de zorg draagt.

- Een 21-jarige jongen wordt in de nachttrein door de conducteur betrapt omdat hij met zijn medestudent met een tweedeklaskaartje in de eerste klas zit. De conducteur schrijft een boete uit en belt zijn collega om assistentie. De jongens pikken dit niet. Een van hen trekt de iPhone uit de handen van de conducteur terwijl de ander de conducteur aan de kant duwt om de vluchtweg vrij te maken. De jongens worden verdacht van diefstal met geweld in vereniging. Een reden voor vrijheidsbeneming zou kunnen zijn gelegen in de geschokte rechtsorde.

De jongen is student geneeskunde en loopt coschappen.

Onderbreking daarvan zou een ruime studievertraging betekenen.

- Een 19-jarige mbo-scholier met grote schulden wordt in de internationale trein richting Brussel bij de grens aangehouden met tien bolletjes cocaïne op zak. Zij wordt verdacht van poging tot uitvoer van cocaïne. Motief voor de actie was een bezoek van de deurwaarder. De geschokte rechtsorde en de kans op herhaling zouden redenen kunnen zijn voor vrijheidsbeperking of vrijheidsbeneming.

Zij heeft naast haar opleiding een baantje als kassière bij de supermarkt.

In de zes voorbeelden is niet gemakkelijk een vrijheidsbeperkende maatregel te bedenken die recht doet aan de grond(en)/doel(en) op grond waarvan tot vrijheidsbeperking of vrijheidsbeneming zou kunnen worden overgegaan. Met een vrijheidsbeperkende maatregel kan de maatschappij dus niet worden beschermd. In de voorgestelde regeling staat de rechter-commissaris dan voor een onmogelijke keuze: de verdachte kaal op vrije voeten stellen of de vrijheidsbeneming van de verdachte bevelen. De eerste keuze heeft (grote) risico's voor de maatschappij. De tweede keuze heeft grote persoonlijke consequenties voor de verdachten. De beslissingen staan bovendien lijnrecht tegenover elkaar en kunnen nogal willekeurig uitvallen. Dat komt ook de rechtseenheid niet ten goede.

Een gevolg zou kunnen zijn dat de strafrechter uit dit dilemma wil blijven en er daarom voor kiest om over te gaan tot het bevelen van een min of meer oneigenlijke, onnodige en/of onjuiste²⁰ vrijheidsbeperkende maatregel. Een reclasseringscontact, meldplicht bij de politie en/of verschijningplicht ligt daarvoor dan voor het grijpen. Nog afgezien van de grote financiële gevolgen voor de reclassering en/of de politie moet de strafrechter maar zeker ook de verdachte in die situatie niet terecht komen. Op deze manier wordt met de nieuwe regeling een averechts, namelijk aanzuigend, effect op vrijheidsbeperkende én vrijheidsbenemende maatregelen²¹ veroorzaakt.

Het gevaar in de voorbeelden wordt veroorzaakt doordat de strafrechter met het afschaffen van de mogelijkheid tot schorsing van de voorlopige hechtenis ook is beroofd van de mogelijkheid om de vrijheidsbeneming te bevelen en deze vervolgens te schorsen onder alléén de algemene voorwaarden. Dat is erg zonde. Een verdachte die een paar dagen in een politiecel heeft doorgebracht, luistert over het algemeen erg goed als de rechter-commissaris hem zegt 'dat het afgelopen moet zijn'. Zeker wanneer deze daarbij aangeeft dat 'het kiezen of delen is' en die mededeling kracht bijzet met het afgeven van een bevel tot voorlopige hechtenis en dat vervolgens schorst zonder daarbij bijzondere (vrijheidsbeperkende) voorwaarden op te leggen. De gronden/doelen die met een eventuele vrijheidsbeperking of vrijheidsbeneming zouden moeten worden bereikt zijn dan vaak al snel gehaald. De met de kans op daadwerkelijke vrijheidsbeneming geschraagde waarschuwing van de strafrechter is op die manier een heel goed alternatief voor vrijheidsbeperking én daadwerkelijke vrijheidsbeneming.

In de zes voorbeelden zou een schorsing van een bevolen vrijheidsbeneming onder slechts de algemene voorwaarden dus een oplossing bieden die aan alle belangen recht doet. De verdachte kan als een gewaarschuwd mens naar huis om zijn belangen te dienen of van zijn recht om in vrijheid zijn berechting af te wachten gebruik te maken. Daarnaast wordt ook recht gedaan aan de te beschermen doelen,

omdat de verdachte niet gek is en weet dat hij de dans van de vrijheidsbeneming maar net is ontsprongen. Tot aan de terechtzitting waar inhoudelijk zal worden beslist is er geen vuiltje aan de lucht. Zou anders blijken dan is de rechter-commissaris snel gevonden om te kijken of de daadwerkelijke vrijheidsbeneming alsnog moet volgen.²² De waarschuwende strafrechter bewijst hier zijn onschatbare waarde.

Gevaar Ib

Niet alleen in de eerste fase van het strafproces maar ook in de fase daarna biedt de mogelijkheid van vrijheidsbeperking in veel gevallen geen soelaas en dient een gevaar zich aan. Ook hier twee voorbeelden:

- Een 65-jarige man laat zich voor een karretje spannen en haalt voor een groot bedrag 'spullen' uit de bodem van een zeecontainer. Hij wordt verdacht van betrokkenheid bij de (verlengde) invoer van 50 kilo cocaïne. Hij zit al 6 maanden in voorlopige hechtenis omdat er een gevaar bestaat dat hij nog een keer te zwak is om nee te zeggen tegen zo een lucratief aanbod. Daarnaast is ook de rechtsorde met de invoer van 50 kilo cocaïne geschokt. De zaak tegen hem wordt gelijktijdig behandeld met de zaken tegen zijn acht medeverdachten die bij de invoer verschillende rollen hebben gespeeld. Die inhoudelijke behandeling zal nog niet op korte termijn kunnen plaatsvinden vanwege onderzoek door de rechter-commissaris op verzoek van de andere verdachten. De strafrechter vindt dat de voorlopige hechtenis voor deze *first offender* gaat knellen.
- Een 23-jarige jongen wordt verdacht van de diefstal met geweld waarbij iemand als gevolg daarvan is overleden. Na 9 maanden voorlopige hechtenis wordt duidelijk dat de verdenking zodanig is dat een veroordeling zou kunnen volgen maar dat het ook mogelijk is dat de zaak zal blijven steken in een vrijspraak. Tegen de achtergrond daarvan is voortzetting van de (tenuitvoerlegging van de) voorlopige hechtenis voor de strafrechter geen optie. Redenen om vinger aan de pols te houden zijn er wel.²³

Ook in deze twee gevallen is een vrijheidsbeperkende maatregel die recht doet aan de grond(en)/doel(en) waarom initieel tot vrijheidsbeneming is overgegaan niet goed te bedenken. Toch is het goed dat de verdachte zich realiseert dat 'het niet weer moet gebeuren'. De redenen die tot de vrijheidsbeneming hebben geleid kunnen het best ingeperkt worden met de dreiging van een vrijheidsbeneming die

relatief gemakkelijk reëel gemaakt kan worden. De verdachten in de twee voorbeelden komen ook net vanuit die situatie waardoor die dreiging voor hen in het bijzonder een zeer goede stok achter de deur is. Uitzonderingen daargelaten leert de praktijk van alledag ons dat het zelden voorkomt dat de op deze wijze geschorste verdachten tussentijds in de fout gaan. Ze kijken wel uit. Een gewaarschuwde verdachte telt voor twee!

Gevaar II

Het tweede gevaar van afschaffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis doet zich voor in zaken waar passende vrijheidsbeperkende maatregelen nu juist wel recht kunnen doen aan de vastgestelde grond(en)/doel(en). In die gevallen is het heel goed te begrijpen dat de wetgever het primaat bij die vrijheidsbeperkende maatregelen wil leggen. In het licht van de proportionaliteit en de subsidiariteit is vrijheidsbeperking bijna altijd te prefereren boven vrijheidsbeneming. Daarin zit het gevaar dan ook niet en is de nadruk op vrijheidsbeperking – als gezegd – alleen maar toe te juichen.

Het gevaar dat hier dreigt, is dat de vrijheidsbeperkende maatregel een tijger met een melkgebit zal blijken te zijn.

Wanneer een verdachte met een vrijheidsbeperkende maatregel bij de strafrechter de deur uit gaat, zal hij zich daar zeker een tijdje aan houden. Maar voor hoe lang? In de toelichting bij het conceptwetsvoorstel²⁴ wordt aangegeven dat de reclassering en/of de politie belast zullen worden met de feitelijke controle op de vrijheidsbeperkende maatregelen. Soms zal dit voor de reclassering of politie nog wel te doen zijn, maar heel vaak ook niet. Voor dit soort taken zijn de politie en de reclassering ook eigenlijk niet aangewezen en het ontbreekt hun daarvoor ook aan de financiële middelen. Wanneer weinig tot geen controle op de naleving van de vrijheidsbeperkende maatregelen plaatsvindt, zal de nalevingsbereidheid bij de verdachten snel afnemen en op enig moment zelfs verdwijnen. De kracht en daarmee de effectiviteit van de vrijheidsbeperkende maatregelen zit dus voor een heel groot deel in de bereidheid van de verdachte tot naleving daarvan. Dat is bij een schorsing van de voorlopige hechtenis met bijzondere (vrijheidsbeperkende) voorwaarden precies zo. Daarin zit het verschil niet.

Het verschil tussen de ‘nieuwe’ vrijheidsbeperkende maatregelen en de ‘oude’ schorsing van de voorlopige hechtenis onder bijzondere (vrijheidsbeperkende) voorwaarden zit in het ontbreken van een directe koppeling tussen vrijheidsbeneming en vrijheidsbeperking. Bij de schorsing van de voorlopige hechtenis onder bijzondere (vrijheidsbeperkende) voorwaarden is die koppeling heel concreet. Wanneer een verdachte de voorwaarde overtreedt, is slechts de

opheffing van de schorsing nodig om de voorlopige hechtenis te effectueren. De beslissing over de noodzaak tot vrijheidsbeneming is in dat geval immers al met het bevelen van de voorlopige hechtenis genomen. Bij overtreding van de vrijheidsbeperkende maatregel is de koppeling met de vrijheidsbeneming veel indirecter. Niet alleen zal door de strafrechter moeten worden vastgesteld dat de vrijheidsbeperkende maatregel niet is nageleefd, maar ook zal moeten worden beoordeeld of de vrijheidsbeneming in de plaats daarvan zal moeten worden bevolen. Formeel gezien is dit een ander beslissingskader. Toch zal dit verschil in de praktijk niet vaak tot een andere uitslag leiden. Als de vrijheidsbeperkende maatregelen of de bijzondere (vrijheidsbeperkende) voorwaarden zijn overtreden, zal de kernvraag van de strafrechter in beide gevallen zijn: moet de verdachte vast komen te zitten of niet?

Het verschil heeft echter wel een negatief effect. Dat manifesteert zich bijvoorbeeld op het moment waarop de rechter-commissaris na de voorgeleiding de verdachte zijn beslissing moet meedelen en die moet motiveren.

Wanneer de verdachte wordt geschorst onder bijzondere (vrijheidsbeperkende) voorwaarden kan en zal de strafrechter direct verwijzen naar de voorlopige hechtenis die op hetzelfde moment wordt bevolen. De stok achter de deur is meteen voorhanden, springt in het oog en is vooral voor de verdachte heel reëel. De verdachte zal deze beslissing ervaren alsof hij voor de poorten van de vrijheidsbeneming is weggesleept. Dit leidt bij de verdachte tot een grote nalevingbereidheid van de bijzondere (vrijheidsbeperkende) voorwaarden. Als daarentegen vrijheidsbeperkende maatregelen worden opgelegd kan de opleggende strafrechter niet verwijzen naar een bevel tot vrijheidsbeneming. Dat is er namelijk niet. Sterker nog, in veel gevallen zal gelijktijdig met de toewijzing van de vordering tot het opleggen van vrijheidsbeperkende maatregelen een vordering van de officier van justitie tot vrijheidsbeneming worden afgewezen. De verwachting is immers gerechtvaardigd dat de officier van justitie in veel gevallen voor beide ankers gaat liggen en een ‘duovordering’ tot vrijheidsbeneming of tot vrijheidsbeperkende maatregelen indient.²⁵ Dat de verdachte zich in zo een geval niet gewaarschuwd voelt en daardoor minder (lang) bereid is zich aan de maatregelen te houden, is evident. Een opportunistische verdachte denkt in zo een situatie al snel: ‘Dat zien we dan nog wel!’

Ook hier is de waarschuwendende strafrechter de sleutel naar succes.

4 Oplossing

Uit het voorgaande volgt dat de afschaffing van de schorsing niet leidt tot het doel dat de wetgever zegt met de wijziging voor ogen te hebben. Het effect zou in veel gevallen zelfs kunnen zijn dat de nadruk meer komt te liggen op daadwerkelijke

vrijheidsbeneming en minder op vrijheidsbeperking. Een ander gevaar dat dreigt, is dat gemakkelijk tot onnodige vrijheidsbeperkende maatregelen wordt overgegaan. Ook kunnen vraagtekens worden geplaatst bij de effectiviteit van de vrijheidsbeperkende maatregelen als er voor de verdachte geen concreet zicht is op vrijheidsbeneming. Deze averechtse effecten kunnen niet de bedoeling van de wetgever zijn en kunnen worden voorkomen.

Wanneer de schorsing van de voorlopige hechtenis in de nieuwe wet wordt behouden is daarin een eerste stap gemaakt.²⁶ Die schorsing kan ‘kaal’²⁷ of met in de wet opgenomen en/of door de strafrechter bedachte bijzondere (vrijheidsbeperkende) voorwaarden. Als daarbij ook nog in de wet wordt opgenomen dat schorsing van die vrijheidsbeneming het uitgangspunt is en dat daadwerkelijke vrijheidsbeneming de uitzondering is die slechts kan worden gemaakt als dat in het licht van de na te streven doelen noodzakelijk is, is de regeling compleet.²⁸ De nadruk komt dan echt te liggen op de alternatieven voor vrijheidsbeneming, en de – waar mogelijk slechts waarschuwend – strafrechter komt in positie om in alle gevallen met een panklare oplossing te komen.

5 Conclusie

Het invoeren van de ‘schorsing tenzij vrijheidsbeneming noodzakelijk’-bepaling is een simpele subtiele wijziging van het al bestaande systeem dat zonder veel praktische rompslomp kan worden ingevoerd. Het behoudt het goede aan het huidige systeem en dwingt de strafrechter er echt toe eerst te kiezen voor alternatieven alvorens tot daadwerkelijke vrijheidsbeneming over te gaan. De alternatieven kunnen in de wet worden opgenomen met daarbij een ruime marge voor de strafrechter. Op die manier verdwijnen de beschreven averechtse effecten die de invoering van de zelfstandige vrijheidsbeperkende maatregelen met zich meebrengt. Een systeem dat de maatschappij adequaat beschermt en geen paardenmiddel zal blijken.

Noten

1 Zie voor de gehele regeling van de voorlopige hechtenis de art. 63-88 Sv.

2 Art. 67 lid 3 Sv spreekt van ernstige bezwaren.

3 In het jargon wordt gesproken van gronden. Deze zijn neergelegd in art. 67a lid 1 en 2 Sv.

4 Art. 80 Sv.

5 Art. 80 lid 2 Sv.

6 *Kamerstukken II* 1913/14, 286, 3, p. 84 en 85.

7 Zie voor het conceptwetsvoorstel

<www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/modernisering-wetboek-van-strafvordering/documenten/kamerstukken/2017/02/07/wetsvoorstel-tot-vaststelling-van-boek-2-van-het-nieuwe-wetboek-van-strafvordering> en voor de bijbehorende conceptmemorie van toelichting <www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/modernisering-wetboek-van-strafvordering/documenten/kamerstukken/2017/02/07/memorie-van-toelichting-vaststelling-wet-boek-2-van-het-nieuwe-wetboek-van-strafvordering-het-opsporingsonderzoek>.

8 Art. 2.5.4.1.1 lid 1 van het conceptwetsvoorstel.

9 Art. 2.5.4.1.1 lid 2 van het conceptwetsvoorstel.

10 Art. 2.5.4.1.4 en 2.5.4.1.3 lid 1 van het conceptwetsvoorstel.

11 Art. 2.5.4.1.1 lid 2 van het conceptwetsvoorstel.

12 Art. 2.5.4.2.1 lid 2 van het conceptwetsvoorstel.

13 Art. 2.5.4.2.1 lid 2 onder k van het conceptwetsvoorstel.

14 Art. 2.5.4.2.1 lid 2 onder k van het conceptwetsvoorstel en concept-MvT, p. 126.

15 Concept-MvT, p. 35.

16 Concept-Mvt, p. 35.

17 J.H. Janssen, F.W.H. van den Emster & T.B. Trotman, 'Strafrechters over de praktijk van de voorlopige hechtenis', *Strafblad* 2013, p. 430-444.

18 Janssen, Van den Emster en Trotman 2013.

19 Art. 2.5.4.2.1 lid 2 onder k van het conceptwetsvoorstel en de concept-Mvt, p. 126.

20 De vrijheidsbeperkende maatregelen moeten recht doen aan de gronden die aan de vrijheidsbeperking ten grondslag liggen. Art. 2.5.4.2.1 lid 2 onder k van het conceptwetsvoorstel en de concept-MvT, p. 35 en p. 126.

21 Dit effect was bij de invoering van het huidige wetboek in 1926 de reden om de alternatieven voor voorlopige hechtenis juist niet een zelfstandige plaats in de wet te geven te geven. *Kamerstukken II* 1913/14, 286, 3, p. 84 en 85. Zie hierover ook: Y.N. van den Brink, 'Voorlopige hechtenis en voorlopige vrijheidsbeperking. Het einde van de schorsing onder voorwaarden?', *Strafblad* 2017, 5.

22 Art. 82 Sv.

23 De voorbeelden in deze bijdrage zijn allemaal gebaseerd op de praktijk van alledag. Het voorbeeld van de diefstal met geweld betreft een echte strafzaak: de verdachten zijn uiteindelijk veroordeeld en de schorsing van de voorlopige hechtenis is bij vonnis (ECLI:NL:RBROT:2017:7557) opgeheven.

24 Concept-MvT, p. 37.

25 Zie ook: concept-MvT, p. 36.

26 Van den Brink toont zich in zijn zeer recent verschenen proefschrift over de voorlopige hechtenis in jeugdstrafzaken voorstander van de afschaffing van de schorsing van de voorlopige hechtenis: Y.N. van den Brink, *Voorlopige hechtenis in het Nederlandse jeugdstrafrecht. Wet en praktijk in het licht van internationale en Europese kinder- en mensenrechten* (diss. Leiden), Deventer: Wolters Kluwer 2018. In zijn artikel in *Strafblad* (Y.N. van den Brink, 'Voorlopige hechtenis en voorlopige vrijheidsbeperking. Het einde van de schorsing onder voorwaarden?', *Strafblad* 2017, 5) zette hij een aantal van zijn bevindingen al kort op een rij. Het gaat het bestek van deze bijdrage te buiten maar het is interessant om te bezien of zijn bevindingen ook buiten het jeugdstrafrecht van gelijke waarde zijn of dat zij in het volwassenenstrafrecht minder relevant zijn.

27 Lees: een schorsing van de voorlopige hechtenis met alleen algemene voorwaarden zoals omschreven in het huidige art. 80 lid 2 Sv.

28 Deze regeling heeft veel weg van de 'schorsing tenzij' zoals die in het jeugdrecht al sinds jaar en dag bestaat. Art. 493 Sv luidt: 'Indien de rechter de voorlopige hechtenis van de verdachte beveelt, gaat hij na of de tenuitvoerlegging van dit bevel, hetzij onmiddellijk, hetzij na een bepaald tijdsverloop, kan worden geschorst.'

Trefwoorden: **Voorlopige hechtenis, Schorsing, Vrijheidsbeperkende maatregelen, Vrijheidsbeneming, Wetsvoorstel**

UITGESPROKEN KLARE TAAL BIJ DE NAPPERON-RECHTER

Jacco Janssen*

Inleiding

Klare taal, klare taal, klare taal, galmt het door rechterlijk Nederland. Bijna in iedere rechtbank, ieder gerechtshof en ja, zelfs bij de Hoge Raad zijn projecten gestart die gericht zijn op meer begrijpelijke rechtspraak. De rechtspraak probeert daarmee los te komen van de factoren die maken dat onze uitspraken niet lekker lezen. Dat zijn onder andere gewoonte, cultuur, status, sociale druk, denkend schrijven, onzekerheid en gemakzucht.¹ Inmiddels zijn veel secretarissen, rechters en raadsheren overtuigd van het belang van klare taal. Dit geldt evenzo voor de bestuurders binnen de rechtspraak. Zij stimuleren (ook financieel) meer en meer de initiatieven op dit gebied. De twitterkoningin van de rechtspraak, Judge Joyce, haalde kort geleden nog het actualiteitenprogramma EenVandaag met het onderwerp klare taal. Het idee dat de rechtspraak duidelijker, begrijpelijker en toegankelijker móét is niet meer te stoppen.

Het idee dat de rechtspraak duidelijker, begrijpelijker en toegankelijker móét is niet meer te stoppen

Klare taal op de strafzitting

Ook in het strafrecht loopt een groot project² dat dit jaar zijn beslag krijgt. Het project richt zich op verbeteringen van de strafmotivering in schriftelijke vonnissen. In deze bijdrage wil ik graag de aandacht vestigen op een ander, misschien wel net zo belangrijk onderdeel van klare taal: de uitgesproken klare taal. Daarbij staat de politierechter centraal. Op de zittingen van deze rechter wordt misschien wel de meest uitgesproken klare taal (uit)gesproken van de gehele rechtspraak. Niet alleen óp de zitting, maar ook in het op diezelfde zitting uitgesproken mondelinge vonnis. Afgesloten wordt met een voorstel tot wijziging van de wet om het succes van deze rechter de ruimte te geven.

De politierechter

Nog even en hij – tegenwoordig overigens vrijwel altijd een zij – viert zijn honderdste verjaardag: de politierechter. Sinds 1921 spreekt hij zonder collega-rechters, met zijn griffier, recht in strafzaken. Een strafrechter die relatief eenvoudige misdrijven (zoals diefstal, heling, vernieling en mishandeling) behandelt en die maximaal een gevangenisstraf van één jaar kan opleggen. Bij de invoering introduceerde minister van Justitie Heemskerk de procedure bij de politierechter als volgt:³

'[De procedure] geeft het beeld van een vereenvoudigd en bespoedigd, overwegend mondeling strafproces, waaraan een zekere gemoedelijke kant niet behoeft te ontbreken, en dat ook uit dien hoofde wel bij ons volkskarakter schijnt te passen. Meer dan bij andere rechtbankzaken zal het zwaartepunt der behandeling van zaken, waarvan de politierechter kennis neemt, ter terechtzitting komen te liggen. Dit moet aan de ontworpen procedure voor den politierechter een betrekkelijk groote mate van frisheid geven.'

En al is de politierechter bijna 100 jaar oud, in de huis-tuin-en-keukenstrafzaken van Nederland spreekt hij nog steeds recht in een gemoedelijke en frisse procedure met de openbare zitting als centraal onderdeel. Tijdens dit vrijwel geheel mondelinge⁴ strafproces is ruimte voor de visie van de verdachte op de zaak, zonder dat de politierechter zich van alles op de mouw laat spelden. Het verhoor van de verdachte is vaak een open gesprek dat wordt gevoerd met de tenlastelegging als uitgangspunt zonder dat deze tenlastelegging door welke procesdeelnemer dan ook als keurslijf wordt ervaren. In klare taal komt het verhaal van de verdachte, de officier van justitie, de advocaat en de benadeelde partij over het voetlicht. Dit wordt voor een deel veroorzaakt door de relatief gemoedelijke sfeer en de betrekkelijke lichtheid van de zaken. In het gesprek met de verdachte wordt de visie van de politierechter op de te nemen beslissingen al heel voorzichtig duidelijk en niemand lijkt zich daar echt aan te storen. Als het mondelinge vonnis wordt uitgesproken klinkt ook daar klare taal waarbij met speels gemak door de politierechter wordt teruggegrepen op wat – kort daarvoor – al is besproken.

* Mr. J.H. Janssen is senior rechter A in de Rechtbank Rotterdam. Hij geeft in dit artikel een persoonlijke visie op het onderwerp.

1 R. Edens & P.M. van der Mije, 'Praat Nederlands met me', *Rechtspraak* 2016, afl. 4 en J.H. Janssen, 'Een strafvonnis dat lekker leest, het gaat gebeuren', *NRC* 20 juli 2017.

2 J.H. Janssen, P.H.M. Kuster & D.J.M.W. Paridaens, 'Belofte maakt schuld', *Strafblad* 2013, p. 430-444.

3 *Kamerstukken II* 1920/21, 309, 3, p. 6.

4 Vrijwel altijd wordt toepassing gegeven aan art. 374 lid 1 Sv. De stukken worden door de officier van justitie overgelegd, hoeven niet te worden voorgelezen en kunnen in het nadeel van de verdachte worden gebruikt. Ook komen pleitnota's en schriftelijke requisitoiren vrijwel niet voor.

Gemoedelijk besprekt
men hier het recht,
in klare taal
wordt alles gezegd

Politierechter

De verdachte, de andere procesdeelnemers en alle andere toehoorders begrijpen goed wat de politierechter zegt en kunnen zich mede daardoor vaak goed vinden in de door de politierechter gegeven beslissingen. In veel gevallen wordt bijna met enige opluchting afstand gedaan van het recht op hoger beroep. Hordes scholieren, studenten, docenten en journalisten van lokale nieuwsbronnen zullen het beamen: met de klaarheid van de taal van de politierechter is niets mis! Kom zelf maar eens kijken. Iedere dag zijn er door het hele land tientallen politierechters te bewonderen én de toegang is vrij.

Het enige dat van zo een zitting op papier komt is een aantekening mondeling vonnis.⁵ Daarin worden de meest noodzakelijke gegevens en beslissingen van de politierechter heel kort weergegeven. Pas als er – toch – hoger beroep wordt ingesteld wordt proces-verbaal van de zitting opgemaakt met daarin een uitgebreidere weergave van de beslissingen van de politierechter.⁶

Het doorvoeren van klare taal in de rechtspraak zal nog veel tijd en kracht kosten. Maar in het bijna honderdjarige succes van de politierechter ligt een enorme kans besloten

De meervoudige politierechter

Het doorvoeren van klare taal in de rechtspraak zal nog veel tijd en kracht kosten. Maar in het bijna honderdjarige succes van de politierechter ligt een enorme kans besloten. Met weinig inspanning is in het strafrecht een grote klaretaalslag te winnen. De rechtspraak heeft het meeste daarvoor zelf in huis. Een klein steuntje van de wetgever in de rug en de rechtspraak is in staat om een meervoudige politierechter te ontwikkelen.

Deze meervoudige politierechter kan in een vereenvoudigd en bespoedigd, overwegend mondeling strafproces rechtspreken in relatief eenvoudige strafzaken. Strafzaken die net te zwaar zijn voor een politierechter en eigenlijk net te licht voor de (klassieke) meervoudige strafkamer. Aan de mondelinge procedure behoort een zekere gemoedelijke kant niet te ontbreken. Een procedure met enerzijds de voordelen en kwaliteit van meervoudige rechtspraak en anderzijds met voordelen van de snelheid, laagdrempeligheid en bovenal klare taal van de politierechter. Het is daarbij steeds aan de rechter om te beoordelen of de door de officier van justitie ingezette weg de juiste is. Als de vereenvoudigde procedure van de meervoudige politierechter gelet op de aard, achtergrond en/of het belang van de zaak niet de juiste keuze blijkt, kan altijd op de klassieke meervoudige strafkamerprocedure worden teruggevallen. Dit stelt de rechter in staat om in alle

gevallen maatwerk te leveren met de klare taal als middel en de sleutel naar succes. Als er op de zitting klare taal is gesproken wordt een eventueel noodzakelijk geworden schriftelijk vonnis bijna als vanzelf ook in die taal geschreven.

Wetswijziging

Veel wetswijziging is niet nodig. In de wet moet een bepaling worden opgenomen die een geding voor de meervoudige politierechter mogelijk maakt.⁷ Bijvoorbeeld voor zaken die naar het aanvankelijke oordeel van het Openbaar Ministerie van eenvoudige aard zijn, terwijl de te rekwireren gevangenisstraf niet meer dan twee jaar bedraagt. Ook lijken de zaken waar ISD⁸ zal worden gevorderd bij uitstek geschikt voor de meervoudige politierechter. Daarnaast zouden de twee regelingen die de verslaglegging van het mondeling gewezen vonnis regelen en wat bepalingen uit de 'politierechtertitel' van het tweede boek van het Wetboek van Strafvordering⁹ voor de meervoudige politierechter van overeenkomstige toepassing verklaard moeten worden. De inrichting van de procedure is verder aan de gerechten, die daar wel raad mee weten.

Door de invoering van het digitale dossier is het goed mogelijk om in iets omvangrijker zaken met een goede voorbereiding op adequate wijze te raadkameren om snel een kwalitatief goed mondeling vonnis te kunnen wijzen. De mogelijkheid tot het doen van afstand van hoger beroep komt de snelle afwikkeling van de beslissingen ten goede. De schriftelijke vastlegging van het mondelinge vonnis in een aantekening mondeling vonnis zorgt ervoor dat geen tijd verloren gaat door het opmaken van schriftelijke vonnissen waarop niemand zit te wachten. Ook biedt het de rechtspraak de mogelijkheid om rechters wat meer gedifferentieerd in te zetten. Dit komt de bedrijfsvoering in de rechtspraak, dat inmiddels geen ondergeschoven kindje meer is, ten goede.

De bijna honderdjarige politierechter is met name door zijn klare taal springlevend. Deze vitaliteit biedt basis voor het idee van de meervoudige politierechter

Conclusie

De bijna honderdjarige politierechter is met name door zijn klare taal springlevend. Deze vitaliteit biedt basis voor het idee van de meervoudige politierechter. Een rechter die rechtsprekt in strafzaken die geen tafellaken, maar ook geen servet zijn. Vooruitlopend op de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafvordering kan met deze napperonrechter¹⁰ worden geëxperimenteerd op grond van de nog in te voeren Experimenteerwet Strafvordering.¹¹ Succes gegarandeerd!

5 Art. 378a lid 1 Sv en art. 1 van de Regeling betreffende het stempelvonnis.

6 Art. 1 van de Regeling aantekening mondeling vonnis door politierechter, kinderrechter, economische politierechter, de kantonrechter en de enkelvoudige kamer voor behandeling van strafzaken in hoger beroep en art. 378 lid 2 Sv.

7 Een bepaling soortgelijk aan art. 367 Sv.

8 Zie art. 38m Sr: de maatregel tot plaatsing van een verdachte in een inrichting voor stelselmatige daders.

9 Deze titel wordt in het nieuwe wetboek verplaatst naar het vierde boek van het Wetboek van Strafvordering.

10 Napperon: een dekservet dat het tafellaken beschermt.

11 Minister Dekker zegde de Tweede Kamer toe dat het wetsvoorstel over de Experimenteerwet Strafvordering medio 2018 in consultatie gaat. Zie *Handelingen II 2017/18*, 29, item 3, p. 26.

Publicatie: Trema
Aflevering: 2017/STB01
Publicatiedatum: 20 april 2017
Auteurs: Janssen, mr. J.H., Kuster, mr. P.H.M., Paridaens, mr. D.J.M.W.

Handvatten voor de strafmotivering

Belofte maakt schuld

Leesbare vonnissen met begrijpelijke bewijs- en strafmotivering, dat stelde Promis zich in 2005 ten doel. Anno 2017 is de bewijsmotivering sterk verbeterd, maar over de strafmotivering bieden Promis-vonnissen niet veel meer informatie dan de klassieke vonnissen. De Commissie Rechtseenheid moet hierin verandering gaan aanbrengen en gaat rechters handvatten bieden voor een duidelijkere strafmotivering.

Sinds 2004 is de strafrechtspraak bezig een vorm te vinden waarin de vonnissen en arresten¹ voor het publiek leesbaar en dus begrijpelijk zijn. Het Project Motiveringsverbetering in Strafvonnissen (hierna: Promis) beloofde destijds: “*een betere communicatie tussen de strafrechter, de betrokkenen en uiteindelijk de samenleving als geheel*”.² Deze belofte had twee belangrijke doelen. Het strafvonnis diende een inzichtelijke, duidelijke en begrijpelijke bewijs- én strafmotivering te bevatten. De eerste belofte is ingelost. Zowel bij de rechtbanken als bij de hoven bestaat anno 2017 een Promis-werkwijze waarbij de bewijsmotivering de nodige aandacht krijgt. Op een inzichtelijke wijze worden de redengevende feiten weergegeven, de verweren besproken en conclusies getrokken. De bewijsmotivering in strafvonnissen is daarmee duidelijker en begrijpelijker geworden. De strafmotivering is daarbij, eigenlijk al sinds 2004, ruimschoots achtergebleven. Exemplarisch voor die ontwikkeling is dat in de Professionele Standaarden Straf,³ het huidige paradepaardje van de Rechtspraak, in de definitie van een Promis-uitspraak alleen de bewijsmotivering als bijzonder kenmerk wordt genoemd. Er wordt niet gesproken over de strafmotivering.

Verzoek van het LOVS

Belofte maakt schuld zal misschien ook het dagelijks bestuur van het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht (hierna: LOVS) hebben gedacht toen het de Commissie Rechtseenheid (hierna: de Commissie) in 2015 het verzoek deed om:

“(…) te bezien of aan de strafrechter handvatten gegeven kunnen worden de strafmaatmotivering inzichtelijker vorm te geven, waarbij het LOVS in het bijzonder aandacht vraagt voor de doelen van straffen, de strafverzwarende en -verlichtende omstandigheden, de rol van deelneming, poging en voorbereiding bij de strafoplegging, de samenloop, de recidive, processuele gronden voor strafvermindering en de invloed van de houding van de verdachte op de strafoplegging.”

Het verzoek aan de Commissie baseerde het LOVS mede op het onderzoek *Het vonnis beter uitgelegd*,⁴ een onderzoek naar de motivering van strafvonnissen. Uit dit rapport kwam een soortgelijke conclusie naar voren als hiervoor besproken. De motivering van strafvonnissen is volgens de onderzoekers de laatste jaren sterk verbeterd, maar de motivering van de strafmaat biedt vaak weinig inzicht. De redenering van de rechter over de straf (soort en maat) in het vonnis komt relatief summier aan de orde. Promis-vonnissen bieden over deze aspecten niet veel meer informatie dan de klassieke vonnissen. Het LOVS benadrukte bij het verzoek aan de Commissie het belang van de strafmotivering voor de verdachte, het slachtoffer en andere procesdeelnemers. Daar bleef het echter niet bij. Het LOVS noemde ook het belang van de strafmotivering in verband met het gegeven dat de ruime vrijheid die de wetgever de strafrechter gunt bij de strafoplegging de laatste jaren onder druk is komen te staan, juist door onduidelijkheden die zich met enige regelmaat voordoen bij de strafmaat.

De uitdaging

Strafoplegging is voor de strafrechter een van de grootste verantwoordelijkheden die hij heeft. Daarvan is hij zich ook

zeker bewust. De uitdaging van de opdracht om de strafrechters in Nederland handvatten te bieden voor een betere strafmotivering ziet dan ook niet op dat punt. Veel meer zit het knelpunt in het onder woorden brengen van de argumenten voor de concrete resultaten van die verantwoordelijkheid: waarom juist die straf in deze zaak. De complexiteit van het strafmotiveren zit in het zichtbaar, controleerbaar en begrijpelijk maken hoe je als rechter de verantwoordelijkheid van de strafoplegging hebt toegepast. Die verantwoordelijkheid uitleggen en opschrijven en dat alles onder de tijdsdruk van de vonnistermijn. Dat willen wij rechters wel beter doen, maar dan wel graag snel en zonder extra werk. Daarin zit vooral de uitdaging. Die uitdaging heeft de Commissie met beide handen aangegrepen. Na aanvaarding van de opdracht heeft de Commissie allereerst gekeken naar andere *incentives* voor de ontwikkeling van handvatten voor de strafmotivering. Drie voor de hand liggende categorieën dienden zich aan:

1. de visie van de Hoge Raad op de strafmotivering;
2. ontwikkelingen in de publieke opinie en de media;
3. initiatieven in het land.

Ad 1: de visie van de Hoge Raad op de strafmotivering

Uit de rechtspraak van de Hoge Raad van vóór 2015 kan worden afgeleid dat de lat voor het slagen van een cassatiemiddel dat betrekking heeft op het ongemotiveerd voorbijgaan aan standpunten over de strafoplegging hoog ligt. Dat was ook de conclusie van advocaat-generaal bij de Hoge Raad Bleichrodt in 2015. Hij en ook zijn ambtgenoot Hartevelde probeerden op 17 maart 2015 de Hoge Raad te ‘verleiden’ om daarin enige verandering te brengen. Zij concludeerden in drie gevallen tot cassatie omdat niet of niet in voldoende mate was gerespondeerd op standpunten van de verdediging aangaande de strafoplegging. De Hoge Raad ging niet mee en liet de arresten van de hoven op het punt van de strafmotivering in stand.⁵ Uit de arresten wordt duidelijk dat de Hoge Raad op het gebied van de strafmotivering niet van plan is dichter op de huid van de feitenrechter te gaan zitten. Uit het jaarverslag van de Hoge Raad uit 2015⁶ wordt nog duidelijker waarom dat zo is. In een reactie op de genoemde conclusies stelt de Hoge Raad:

“Kennelijk wilde de advocaat-generaal meer inhoud laten geven aan de vereiste strafmotivering, opdat deze meer zou zijn toegesneden op de persoonlijke omstandigheden van de verdachte en de argumentatie van de verdediging.

De Hoge Raad controleert of voldaan is aan de wettelijke eisen, bijvoorbeeld of de redenen zijn gegeven die in het bijzonder hebben geleid tot de keuze van het opleggen van een straf die vrijheidsontneming meebrengt en of niet al te vergaande bijzondere voorwaarden worden opgelegd bij een voorwaardelijke straf (vergelijk HR 6 oktober 2015, ECLI:NL:HR:2015:2981). En met enige regelmaat worden arresten van hoven vernietigd omdat ze niet begrijpelijk zijn, bijvoorbeeld omdat het Uittreksel Justitiële Documentatie geen steun biedt aan het oordeel dat de verdachte ‘eerder voor strafbare feiten onherroepelijk [is] veroordeeld’. Maar de Hoge Raad hecht ook zeer aan de straftoemettingsvrijheid van de feitenrechter. Die straftoemettingsvrijheid weerhoudt de Hoge Raad ervan al te hoge, algemeen geformuleerde eisen te stellen aan de plicht tot antwoorden van de rechter op strafmaatverweren. De advocaten-generaal vragen terecht aandacht voor het belang van de keuze om al dan niet een meer op de zaak en/of op het pleidooi toegespitste strafmaatoverweging op te nemen. Maar het is de feitenrechter die de belangrijke verantwoordelijkheid draagt te beoordelen in welke specifieke gevallen het wenselijk is de verdachte, eventuele slachtoffers en/of het algemeen publiek met een op de zaak toegespitste strafmaatoverweging inzicht te geven in de bijzondere redenen van de straf.”

In de arresten daarna volgt de Hoge Raad steeds deze lijn.⁷ Terughoudende toetsing van de strafmotivering en slechts op technische aspecten casseren.

De conclusie kan geen andere zijn dan dat de Hoge Raad de strafmotivering vooral in handen wil laten van de feitenrechter. De feitenrechter moet die handschoen dan wel oppakken. Voor de Commissie vormde dit een eerste duidelijke (extra) aansporing dat wij feitenrechters echt wat moeten met de strafmotivering.

Ad 2: ontwikkelingen in de publieke opinie en de media

De media zijn niet meer weg te denken uit onze zittingszalen. In grote maar ook in minder grote zaken staat de pers te dringen om verslag te doen van ons werk. Onze kritiek is vaak dat wij op internet, televisie en/of in de krant niet terugzien wat wij hebben bedoeld in onze strafvonnissen. Ook het grote publiek heeft steeds meer een mening over wat wij in onze zittingszalen doen en in onze strafvonnissen opschrijven. Die mening steekt het niet onder stoelen of banken, maar wordt gespuid op de vele fora die de sociale media bieden. Ook daar voelen wij strafrechters ons vaak onbegrepen.

Soms gaat het nog verder en komen wij bij de media en in de publieke opinie écht slecht uit de verf. Wie kan zich niet de stoel herinneren die door de zittingszaal vloog vanwege onbegrip en onvrede over het vonnis?

Met deze ontwikkelingen moeten wij wat. In dit tijdsgewricht moeten wij een vonnis beter motiveren. Dat hoort bij onze taak. Wij kunnen het vertalen van onze boodschap niet overlaten aan de media en de publieke opinie. Wij moeten daarin het voortouw nemen. Daarbij heeft de strafmotivering een sleutelfunctie. De strafmotivering is bij uitstek dat deel van het strafvonnis dat het dichtst bij alle betrokkenen staat. Bij de verdachte, het slachtoffer, de overige procesdeelnemers, maar ook – of misschien in sommige gevallen wel juist – bij de media en de publieke opinie. Deze vaststelling is voor de Commissie een tweede belangrijke aansporing geweest om met handvatten voor de strafmotivering aan de slag te gaan.

Ad 3: initiatieven in het land

De Commissie heeft zich ten slotte ook laten inspireren door initiatieven in het land.

Zo bestaat er bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State onder leiding van Staatsraad Bart Jan van Ettekoven een soortgelijk project als het onze om uitspraken toegankelijker te maken voor – onder meer – de burger. De uitspraak nieuwe stijl die is ontwikkeld, bevat een duidelijke korte beschrijving van de casus. De wetteksten – die in het bestuursrecht onderdeel uitmaken van de uitspraak – worden niet meer in de uitspraak zelf, maar in een bijlage opgenomen. Aan de tekst van de uitspraak worden kopjes en structuurteksten toegevoegd. Tot slot wordt juridisch jargon zo veel mogelijk vermeden. Misschien is niet alles een-op-een over te nemen, maar het is een goed initiatief waar wij iets van zouden kunnen leren.

Sinds enige tijd bestaat ook de ‘Werkgroep Klare Taal’.⁸ Zij houdt zich bezig met het begrijpelijker maken van alle uitingen vanuit de Rechtspraak richting de buitenwereld. In het magazine *Rechtspraak*⁹ is kortgeleden namens de Werkgroep uiteengezet dat veel factoren ingewikkeld taalgebruik in de hand werken: gewoonte, cultuur, status, sociale druk, denkend schrijven, onzekerheid en gemakzucht. Er is inmiddels contact tussen de Werkgroep en de Commissie.

Een laatste initiatief uit het land waarvoor de Commissie oog heeft gehad, is de Eindexamenzaak. Een aantal scholieren op een islamitische school had eindexamens gestolen. Sommige media en een deel van de publieke opinie vonden dat die scholieren ‘ons’ instituut van het eindexamen hadden geschonden. Ons prachtige eindexamen was beduimd door ‘mensen met een islamitische achtergrond’: dat was de tendens. Een van de advocaten wist dit element in de zaak aardig uit te spelen. De rechtbank Rotterdam heeft er toen voor gekozen om een externe deskundige op het gebied van communicatie bij de zaak te betrekken. Niet alleen tijdens de zitting en bij de uitspraak maar ook daarbuiten heeft deze deskundige adviezen gegeven over de vorm en wijze van motivering van het vonnis en de uitspraak. Dit resulteerde in een vonnis¹⁰ en een uitspraak die in duidelijke taal de kern van de zaak benoemden. Mede door het vonnis en de uitspraak die in veel media aandacht kregen, kantelde het beeld waardoor het een zaak werd over kinderen die iets heel doms hadden gedaan. Het was mooi om te zien dat in de berichtgeving over het vonnis de media en de publieke opinie uiteindelijk geen aandacht meer schonken aan de achtergrond van de scholieren.

Op zoek naar de handvatten

Nadat de *incentives* voor de verstrekte opdracht in kaart waren gebracht, zijn hieruit door de Commissie twee hoofdoelen voor een goede strafmotivering gedestilleerd.

In de eerste plaats dient een strafmotivering (uiteraard) *juridisch technisch* juist te zijn. Dat wil zeggen dat de

strafmotivering moet voldoen aan de eisen die de wet en de jurisprudentie daaraan stellen. Dit brengt onder meer mee dat de strafmotivering inzicht geeft in de redenen die de straf of maatregel hebben bepaald.¹¹

In de tweede plaats moet een strafmotivering *begrijpelijk* zijn. De redenering waarom de rechter tot de opgelegde straf of maatregel is gekomen, moet door degenen die de strafmotivering lezen of horen, kunnen worden gevolgd. Tussen de in de strafmotivering gegeven boodschap en de begrepen boodschap mag geen licht zitten. Geen gemakkelijke opgave als daarbij wordt bedacht dat de ontvangers van de boodschap niet steeds dezelfde zijn. De strafmotivering kent immers vele ontvangers: verdachte, slachtoffers, advocaten, officieren van justitie, media en/of publiek. Bij sommige vonnissen allemaal tegelijk, bij andere slechts één of een paar van de genoemde ontvangers.

Om de twee hoofddoelen nader te onderzoeken en te concretiseren in handvatten heeft de Commissie twee studiedagen georganiseerd.

Hoofddoel 1: de techniek van de strafmotivering

De eerste studiedag was gericht op het technische hoofddoel. Tijdens deze studiedag heeft hoogleraar Pauline Schuyt¹² de Commissie aan de hand genomen en ingeleid in de technische aspecten van een goede strafmotivering en de gebreken die daaraan vaak kleven. Pauline Schuyt is in 2010 gepromoveerd op een onderzoek dat is gericht op straftoemeting en strafmotivering. Op basis van haar onderzoek¹³ ontwikkelde ze een verantwoordingskader, aan de hand waarvan de strafmotivering kan worden verbeterd.

Wij laten Pauline graag zelf kort aan het woord over haar visie op strafmotiveren:

“Met een goede strafmotivering geeft de rechter inzicht in de reden(en) waarom hij tot een bepaalde straf is gekomen: hij verantwoordt zijn strafkeuze en daarmee de wijze waarop hij gebruik heeft gemaakt van de grote mate van vrijheid die de wet hem hierbij biedt. Om de strafmotivering daadwerkelijk verantwoordend te laten zijn, zal deze allereerst inzicht moeten geven in de factoren die een rol hebben gespeeld bij de strafkeuze. Ik noem deze eerste stap het ‘weten’. Deze stap behelst in feite een inventarisering en explicitering van de mogelijk voor de straf relevante omstandigheden. Ten tweede zal inzicht moeten worden gegeven in de wijze waarop de genoemde factoren een rol spelen: werken ze strafverhogend, strafverlagend of zijn ze uiteindelijk niet van invloed op de straf? Dit noem ik de stap van het ‘waarderen’ van de factoren. Deze twee eerste stappen vormen als het ware de kern van de strafkeuze. De verantwoording daarvan is gelegen in de derde stap, die van het wegen. Daarin worden de onderlinge verhoudingen tussen de strafbeïnvloedende factoren benoemd en wordt uitdrukkelijk aangegeven welke factor uiteindelijk het zwaarste gewicht in de schaal legt. Juist daar waar de beslisser te maken heeft met vaak tegenstrijdig werkende factoren, belangen en strafdoelen, zal deze laatste stap het verschil maken tussen een nietszeggende standaardmotivering en een betekenisvolle, verantwoordende motivering. Alleen als daarin expliciet aandacht wordt besteed aan het weten, het wegen én het waarderen, wordt de strafmotivering redengevend. Het is daarom jammer dat ik in de praktijk zie dat juist deze laatste stap doorgaans achterwege wordt gelaten. Op dat punt is veel winst te behalen.”

Uit de eerste studiedag kwam vooral naar voren dat de inzichtelijkheid van de strafmotivering wordt vergroot als daarin de factoren worden benoemd die voor de straftoemeting een rol spelen, aan die factoren gewicht wordt toegekend en die factoren ten slotte tegen elkaar worden afgewogen. Heeft het Uittreksel Justitiële Documentatie van de verdachte bijvoorbeeld de doorslag gegeven voor het opleggen van een gevangenisstraf of vormde vooral de ernst van het feit daarvoor de aanleiding? Op het eerste gezicht een voor de hand liggende wijze van opbouw van een strafmotivering, die Schuyt ook met groot succes toepast in de door haar gegeven SSR-cursus ‘Grammatica voor de straftoemeting’. Ondanks het feit dat sommige leden van de Commissie deze cursus al hadden gevolgd, was de Commissie (opnieuw) verrast door de gehanteerde methode wanneer deze wordt toegepast in een concrete casus.

Hoofddoel 2: begrijpelijkheid

De tweede studiedag was gericht op de communicatieve kant van de strafmotivering. Tijdens deze studiedag heeft Maartje van Bavel¹⁴ de Commissie getraind in het goed overbrengen van een strafmotivering, met name in zaken

waarin de verwachtingen over de uitkomst bij betrokkenen anders zijn dan de uitkomst zelf. Van Bavel is als communicatiedeskundige betrokken geweest bij de Rotterdamse Eindexamenzaak die hiervoor al aan de orde kwam.

Wij laten ook Maartje graag zelf aan het woord over haar visie op strafmotiveren:

“Bij Speech Republic coach ik allerlei mensen, van ministerie- tot salesmedewerker, van CEO tot advocaat, bij het succesvol overbrengen van hun boodschap. ‘Magie in de communicatie’ noemen we dat. Dat is dat ene moment dat je voelt dat de boodschap impact gaat hebben en zijn doel bereikt, dat de boodschap verandering teweegbrengt in het standpunt van anderen! Ik heb de leden van de Commissie Rechtseenheid laten ervaren hoe dit met een strafmotivering kan worden bereikt en hoe onder meer verdachte, slachtoffer, pers en publiek beter kunnen worden meegenomen in de gedachtegang van de rechter, waardoor ook meer begrip ontstaat voor de uitkomst van de strafzaak!”

De tweede studiedag heeft de leden van de Commissie Rechtseenheid bijna letterlijk laten voelen hoe een andere presentatie van dezelfde uitkomst tot algemene acceptatie van de opgelegde straf kan leiden, ook in gevallen waarin die acceptatie voor sommigen niet vanzelfsprekend is.

Hoe nu verder?

De Commissie is er na deze studiedagen van overtuigd geraakt dat een vorm van opleiding noodzakelijk is om te komen tot een betere strafmotivering waarin de beschreven hoofddoelen het best worden gediend. Een opleiding waarin beide doelen samenkomen. In deze symbiose zit de kracht van de synergie. Een juridisch technisch correcte strafmotivering waarin de juiste factoren worden benoemd, gewaardeerd en uiteindelijk gewogen. Maar dan wel een die zich laat lezen zonder de rest van het vonnis te kennen, die begrepen wordt en bij de ontvanger beklift. Iedereen die zich bij de zittende magistratuur met de strafmotivering bezighoudt, zou zo'n opleiding moeten volgen. In niet willekeurige volgorde zijn dat: juridisch medewerkers, rechters in opleiding, rechters en raadsheren. Het werk van de juridisch medewerkers vormt de ruggengraat van het strafvonnis in het algemeen en van de strafmotivering in het bijzonder. Daarom zal de eerste belangrijke focus van de opleiding bij de juridisch medewerkers liggen. Aan rechters in opleiding dient direct de nieuwe wijze van strafmotiveren te worden geleerd. Daarom zou het goed zijn als de opleiding zo snel mogelijk wordt geïntegreerd in de Rio-opleiding. De rechters ten slotte gaan voor op de raadsheren in verband met enerzijds het voortbouwend appel en anderzijds in verband met de logische gang der dingen. Wanneer de strafmotivering in vonnissen op de nieuwe wijze wordt opgezet, ligt het voor de hand om daar in appel mee verder te gaan.

De Commissie is in samenwerking met de SSR op dit moment druk met het ontwikkelen van die opleiding. Er wordt naar gestreefd om deze eind 2017/begin 2018 op grote schaal te kunnen aanbieden. Het is het meest waarschijnlijk dat in eerste instantie de opleidingen *in company* zullen worden gegeven, vanwege het te verwachten volume. Daarna zal deze opleiding worden aangeboden via het reguliere programma van de SSR.

De opleiding wordt het fundament van het nieuwe strafmotiveren. Dat fundament is heel belangrijk maar staat natuurlijk niet op zichzelf. Mede daarom zijn kort geleden bij de Professionele ontmoeting tussen hof Den Haag en de rechtbanken Den Haag en Rotterdam en bij de landelijke stafjuristendag al eerste presentaties en workshops gehouden over het nieuwe strafmotiveren. Het is ook de intentie van de Commissie om op deze wijze het nieuwe strafmotiveren onder de aandacht te blijven brengen. Daarnaast zal een Intro-site worden ontwikkeld waarop de ontwikkelingen kunnen worden gevolgd en voorbeelden worden aangeboden. In ieder gerecht zal daarnaast een ‘ambassadeur strafmotivering’ het strafmotiveringsvuur aanjagen en brandend houden. Ten slotte kan niet onbenoemd blijven de checklist voor de strafmotivering die tijdens de landelijke strafrechtersdag eind 2015 door de Commissie is gepresenteerd.¹⁵ De Commissie zal deze checklist aanvullen en verbeteren.

Afsluiting

Wat de Commissie betreft, staan we aan de vooravond van een periode waarin de zittende magistratuur een schuld inlost. De schuld die is overgebleven uit het Promis-project. Het zal best nog een hele uitdaging worden en ook hier zal het een kwestie van lange adem zijn. De Commissie hoopt op bijval uit het hele land. Met hulp van juridisch

medewerkers, rechters en raadsheren kunnen wij de strafmotivering toekomstbestendig maken.

Jacco Janssen, Patricia Kuster en Désirée Paridaens

Mr. J.H. Janssen is senior rechter A in de rechtbank Rotterdam. Mr. P.H.M. Kuster is senior rechter in de rechtbank Limburg. Mr. D.J.M.W. Paridaens is senior raadsheer in het gerechtshof Amsterdam. Zij zijn allen lid van de Commissie Rechtseenheid.

1) In het vervolg van dit artikel zal voor de leesbaarheid steeds alleen worden verwezen naar de eerste aanleg. Tenzij anders wordt vermeld, heeft hetgeen wordt besproken evenzo betrekking op de tweede aanleg.

2) Eindrapport Pilot PROMIS, 26 mei 2005, Programma Strafsector 2006, p. 3.

3) Professionele standaarden straf, versie 2.2, p. 9, noot 17 (www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/professionele-standaarden.pdf).

4) L. de Groot-van Leeuwen, M. Laemers & I. Sportel, *Het vonnis beter uitgelegd? Maatschappelijke effecten van beter motiveren in de strafrechtspraak* (Research Memorandum nr. 2), Den Haag: Raad voor de rechtspraak 2015.

5) HR 17 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:642; HR 17 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:635 en HR 17 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:637.

6) *Hoge Raad der Nederlanden verslag over 2015*, p. 30-31 (www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Hoge-Raad-der-Nederlanden/Over-de-Hoge-Raad/Publicaties/Documents/HR%20jaarverslag%202015.pdf).

7) Zie o.m. HR 27 september 2016, ECLI:NL:HR:2016:2190; HR 27 september 2016, ECLI:NL:HR:2016:2193; HR 27 september 2016, ECLI:NL:HR:2016:2202; HR 27 september 2016, ECLI:NL:HR:2016:2191; HR 6 december 2016, ECLI:NL:HR:2016:2772; HR 3 januari 2017, ECLI:NL:HR:2017:7 en HR 7 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:382.

8) Deze werkgroep is ingesteld door het Landelijk Overleg Communicatie (LOC) een overleg van alle hoofden Communicatie van de gerechten.

9) R. Edens & P.M. van der Mije, 'Praat Nederlands met me', *Rechtspraak* 2016, afl. 4, p. 17-20.

10) Rb. Rotterdam 13 februari 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:957.

11) Zie art. 359 lid 5 Sv.

12) Prof. mr. dr. P.M. Schuyt is hoogleraar sanctierecht en straftoemeting bij het Instituut voor Strafrecht & Criminologie van de Universiteit Leiden.

13) P.M. Schuyt, *Verantwoorde straftoemeting*, Deventer: Kluwer 2010.

14) M. van Bavel is commercieel directeur en coach bij Speech Republic te Amsterdam.

15) H. Abbink, 'Naar een model van strafmotivering', *Trema Straftoemetingsbulletin*, 2016, p. 14-18.

Vooroordelen zitten in ieder en liggen altijd op de loer

Iedereen gebruikt vooroordelen, maar hoe doe je dat eerlijk en zorgvuldig? Strafrechter *Jacco Janssen* werd in een winkel niet helemaal vertrouwd. Misschien wel met reden.

 Jacco Janssen ⌚ 20 maart 2019

 Leestijd 2 minuten

Etnisch profileren door de politie staat al jaren in de schijnwerpers. In 2016 was het rapper [Typhoon](#) die op sociale media de aandacht vroeg voor de manier waarop hij door de politie was behandeld. Eind vorig jaar werd het onderwerp uitgebreid belicht in de documentaire [Verdacht](#) van filmmaakster Nan Rosens. In beide gevallen met Kamervragen als gevolg. Begin deze maand publiceerde de politie [cijfers](#) over het aantal klachtprocedures over etnisch profileren.

Niet overwegend

In de afgelopen jaren heeft de Hoge Raad zich meerdere keren [uitgelaten](#) over (een onderdeel van) dit fenomeen. Kort samengevat mag de politie bijvoorbeeld bij de selectie van auto's die voor een controle in aanmerking komen *niet uitsluitend of in overwegende mate* baseren op etnische of religieuze kenmerken van de bestuurder of andere inzittenden van die auto's, dan wel op hun nationaliteit. Een begrijpelijk en op de praktijk toegesneden criterium. Maar ook een criterium dat steeds weer de aandacht van politie, officier van justitie en rechter zal blijven vragen. Ik leg dat uit.

Etnisch profileren tot de essentie teruggebracht, betekent het gebruikmaken van vooroordelen. Dit kan alleen als er heel zorgvuldig en deskundig mee wordt omgegaan, alle omstandigheden worden betrokken en de juiste afweging wordt gemaakt. Een uiterst lastige klus waar fouten op de loer liggen. Ik ondervond dat zelf weer in de kerstvakantie.

NRC Recht & Onrecht

Elke donderdag de indrukwekkendste columns, nieuwsberichten en achtergronden over recht en maatschappij.

Inschrijven

Ik zat met mijn dochter in de trein. Onderweg moest ik nog wat werken. Modern als de rechtspraak is, was mijn laptop via mijn iPhone met de rechtbank verbonden. Toen ik uit het raam keek, trokken de weilanden aan mijn blik voorbij en pakte het recht in mijn hoofd langzaam zijn koffers. ‘Zijn we er al bijna’, klonk het achter een iPad vandaan. Meteen terug in de realiteit wilde ik de NS-app checken, maar in welke zak ik ook voelde..... nergens mijn telefoon! Ik vroeg het mijn dochter, maar ook zij had hem niet. Via ‘Find My iPhone’ maakte ik contact met mijn telefoon.

Juist op het moment dat ik de opdracht verstuurde om een geluidsignaal op de telefoon te laten horen, keek ik naar de man die achter ons zat. Ik checkte zijn uiterlijk, voorkomen, kleding en houding. Mijn hoofd draaide op volle toeren. Had deze man mijn telefoon gepikt? Mijn ogen schoten door de coupé op zoek naar iemand die mij zou kunnen helpen met de aanhouding van deze verdachte. Op het moment dat ik de moed bij elkaar had geraapt om de man aan te spreken, werd ik gered. ‘*Piep, piep, piep*’ klonk het uit de jas van mijn dochter die boven in het rek lag. Ik zakte in mijn stoel en veegde de druppels van mijn voorhoofd.

In opdracht

Aangekomen op ons vakantieadres werden wij herenigd met de andere helft van ons gezin en moesten er boodschappen worden gedaan. Tijdens het winkelen fluisterde mijn vrouw in mijn oor: ‘Koop jij die koffer die daar staat, als kerstcadeau?’ en zij verliet met de kinderen spoorlags de winkel. Even twijfelde ik totdat ik de koffer zag staan met daarop een bordje met de prijs. Ik liep naar de kassa en zei tegen de twee cassières: “Ik wil graag deze koffer en dit is het bordje dat op de koffer stond.” Direct keken de dames elkaar aan en met een licht Friese tongval klonk het ietwat kortaf in koor: “Deze koffer is geen 35 euro.”

Modern als de rechtspraak is, was mijn laptop via mijn iPhone met de rechtbank verbonden. Toen ik uit het raam keek, trokken de weilanden aan mijn blik voorbij en pakte het recht in mijn hoofd langzaam zijn koffers. ‘Zijn we er al bijna’, klonk het achter een iPad vandaan. Meteen terug in de realiteit wilde ik de NS-app checken, maar in welke zak ik ook voelde..... nergens mijn telefoon! Ik vroeg het mijn dochter, maar ook zij had hem niet. Via ‘Find My iPhone’ maakte ik contact met mijn telefoon.

Juist op het moment dat ik de opdracht verstuurde om een geluidsignaal op de telefoon te laten horen, keek ik naar de man die achter ons zat. Ik checkte zijn uiterlijk, voorkomen, kleding en houding. Mijn hoofd draaide op volle toeren. Had deze man mijn telefoon gepikt? Mijn ogen schoten door de coupé op zoek naar iemand die mij zou kunnen helpen met de aanhouding van deze verdachte. Op het moment dat ik de moed bij elkaar had geraapt om de man aan te spreken, werd ik gered. ‘*Piep, piep, piep*’ klonk het uit de jas van mijn dochter die boven in het rek lag. Ik zakte in mijn stoel en veegde de druppels van mijn voorhoofd.

In opdracht

Aangekomen op ons vakantieadres werden wij herenigd met de andere helft van ons gezin en moesten er boodschappen worden gedaan. Tijdens het winkelen fluisterde mijn vrouw in mijn oor: ‘Koop jij die koffer die daar staat, als kerstcadeau?’ en zij verliet met de kinderen spoorlags de winkel. Even twijfelde ik totdat ik de koffer zag staan met daarop een bordje met de prijs. Ik liep naar de kassa en zei tegen de twee cassières: “Ik wil graag deze koffer en dit is het bordje dat op de koffer stond.” Direct keken de dames elkaar aan en met een licht Friese tongval klonk het ietwat kortaf in koor: “Deze koffer is geen 35 euro.”

Ik begreep niet wat de dames bedoelden omdat ik helemaal nog niet naar de prijs had gekeken. Ik handelde slechts in opdracht van mijn vrouw. Ik keek op het bordje en zei, nog nietsvermoedend: “Hier staat anders wel 35 euro.”

“Jaaah, jaaah”, klonk het nu toch echt louter cynisch vanachter de kassa. Opeens viel het kwartje en ik vroeg het op de vrouw af: “U denkt toch niet dat ik u probeer op te lichten?”, waarop een van de dames zei: “U moest eens weten hoe vaak dat gebeurt.” In die uitspraak herkende ik haar bekennende verklaring.

Op de loer

Ik zal nooit weten of het door het fluisteren van mijn vrouw kwam, of mijn onhandigheid mij parten speelde of dat alleen mijn haveloze vakantievoorkomen mij tot een potentiële oplichter maakte, maar zeker is dat er vooroordelen in het spel waren. Dat voelde niet goed, net zoals het niet goed zou hebben gevoeld als ik de man in de trein daadwerkelijk als verdachte zou hebben aangesproken.

Vooroordelen zitten in iedereen en liggen overal en altijd op de loer. Daar moeten politie, officier van justitie en de rechter zich steeds van bewust zijn. Maar u en ik ook!

De Togacolumn wordt geschreven door een advocaat, rechter of officier.

 Reageren

Reageren op dit artikel kan alleen met een abonnement. Heeft u al een abonnement, log dan hieronder in.

Opinie

Een strafzitting zoals 100 jaar geleden bedoeld, fris en fier

Sla in het strafrecht de handen ineen, zegt strafrechter Janssen, met een bezorgde blik op de diverse crises in de rechtspleging. Eenvoudige toegang tot het recht moet mogelijk blijven.

Jacco Janssen ⌚ 4 februari 2019

🕒 Leestijd 2 minuten

Deze week had ik op een ochtend een zitting als politierechter. Populair gezegd spreekt zo'n rechter voornamelijk recht in huis-tuin-en-keukenstrafzaken. Bij de invoering in 1921 werd de procedure door de minister van Justitie in de [memorie van toelichting](#) als volgt beschreven.

FOKKE & SUKKE
HEBBEN TIJDENS HUN STUDIE VOORAL TV GEKEKEN

„ EN WILT U ALSTUBLIEFT
OPHOUDEN MET DE GRIFFIER
"LEDEN VAN DE JURIJ" TE
NOEMEN !!

‘[De procedure] geeft het beeld van een vereenvoudigd en bespoedigd, overwegend mondeling strafproces, waaraan een zekere gemoedelijke kant niet behoeft te ontbreken, en dat ook uit dien hoofde wel bij ons volkskarakter schijnt te passen. Meer dan bij andere rechtbankzaken zal het zwaartepunt der behandeling van zaken, waarvan de politierechter kennis neemt, ter terechtzitting komen te liggen. Dit moet aan de ontworpen procedure voor den politierechter een betrekkelijk groote mate van frisheid geven.’

Sneeuw

Prachtig om te zien hoe een idee al bijna 100 jaar meegaat. De procedure van nu heeft nog veel weg van deze oorspronkelijke opzet.

Toch waren die ochtend mijn grote mate van frisheid en gemoedelijke kant ver te zoeken. Mijn dochter is elf jaar oud en staat op dit moment voor haar middelbare schoolkeuze.

Een belangrijk moment in een jong mensenleven en dat merken wij

thuis vooral kort na het wakker worden. De spanning in de keuken is dan bijna voelbaar. Mijn zoon van negen lijkt op mij en dat helpt daarbij niet.

Mijn slechte humeur verdween als sneeuw voor de zon toen ik de zittingszaal inliep en ging zitten. Het smelten begon toen ik me realiseerde dat de ‘buitengriffier’, die links van mij zat, de zaken uitstekend had voorbereid. Deze masterstudente strafrecht wist de kern van de zaak steeds goed te treffen. Zij werd daarbij geholpen doordat de dossiers door de politie en de officier van justitie adequaat en zorgvuldig waren samengesteld. Ook

NRC Recht & Onrecht

Elke donderdag de indrukwekkendste columns, nieuwsberichten en achtergronden over recht en maatschappij.

Inschrijven

de OIO (officier van justitie in opleiding) rechts van mij hielp bij het klaren van de lucht. Hij had de feiten goed op een rijtje, was juridisch goed en had een *to the point*-betoog. Echt vrolijk werd ik toen in verschillende zaken een hele batterij aan jonge, verbaal en juridisch sterke raadslieden de revue passeerden. Zo werd het de ochtend van de tegenspraak die leidde tot beslissingen waarmee alle betrokkenen - de verdachte, de officier van justitie en de slachtoffers - uit de voeten konden.

Fier

Natuurlijk is het niet altijd zo luxe als die ochtend, maar over het algemeen is het op de werkvloer van de rechtspraak nog steeds goed toeven. Anders gezegd: de (straf)rechtspleging in concrete zin staat nog fier overeind! Het financieringstekort van de Rechtspraak, de (mogelijke) [vertrouwenscrisis](#) bij het Openbaar Ministerie, de reorganisatieperikelen van de politie en de crisis in de rechtsbijstand laten zich daar nog niet (altijd) even hard voelen. Maar het is wel zaak om dat zo te houden. De drie grote spelers in de (straf)rechtspleging (Rechtspraak, Openbaar Ministerie en Politie) moeten daar zo snel mogelijk mee aan de slag. Daarbij moeten bestuurders en werkvloer in die organisaties gezamenlijk optrekken en met elkaar oog houden voor waar het in de (straf)rechtspleging uiteindelijk om gaat: goede beslissingen met een dito motivering. In haar speech bij de opening van het gerechtelijk jaar 2019 duidde Robine de Lange, president van de rechtbank Rotterdam, dit als ‘in vertrouwen samenwerken’.

Keuze maken

Tegelijkertijd moeten die drie spelers en de advocatuur de handen ineenslaan om er gezamenlijk voor te zorgen dat eenvoudige toegang tot de rechter voor iedereen in Nederland blijft bestaan. Met daarbij reële griffierechten (toegangskosten voor de procedure) en voor iedereen de juiste, gekwalificeerde en in veel gevallen gefinancierde rechtsbijstand. Of zoals de president van de Hoge Raad het kortgeleden in [Trouw](#) zei: ‘Hoe de

politiek het oplost, is aan het kabinet. Maar als mensen met een serieus geschil er onderling niet uitkomen, moeten er niet te veel belemmeringen zijn om hun recht te halen.'

Wij, mensen werkzaam in en om de (straf)rechtspleging, moeten er voor kiezen om het samen te doen, ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid. Mijn dochter heeft haar keuze inmiddels gemaakt. Nu wij nog!

De Togacolumn wordt geschreven door een rechter, officier en advocaat.

Deel je mening, kennis en ervaring of stel een vraag

Alle reacties (1)

Sorteer: Nieuwste ▾

S_van_Dissel

1 month ago

Een mooi stuk, weer

Beantwoord

Deel

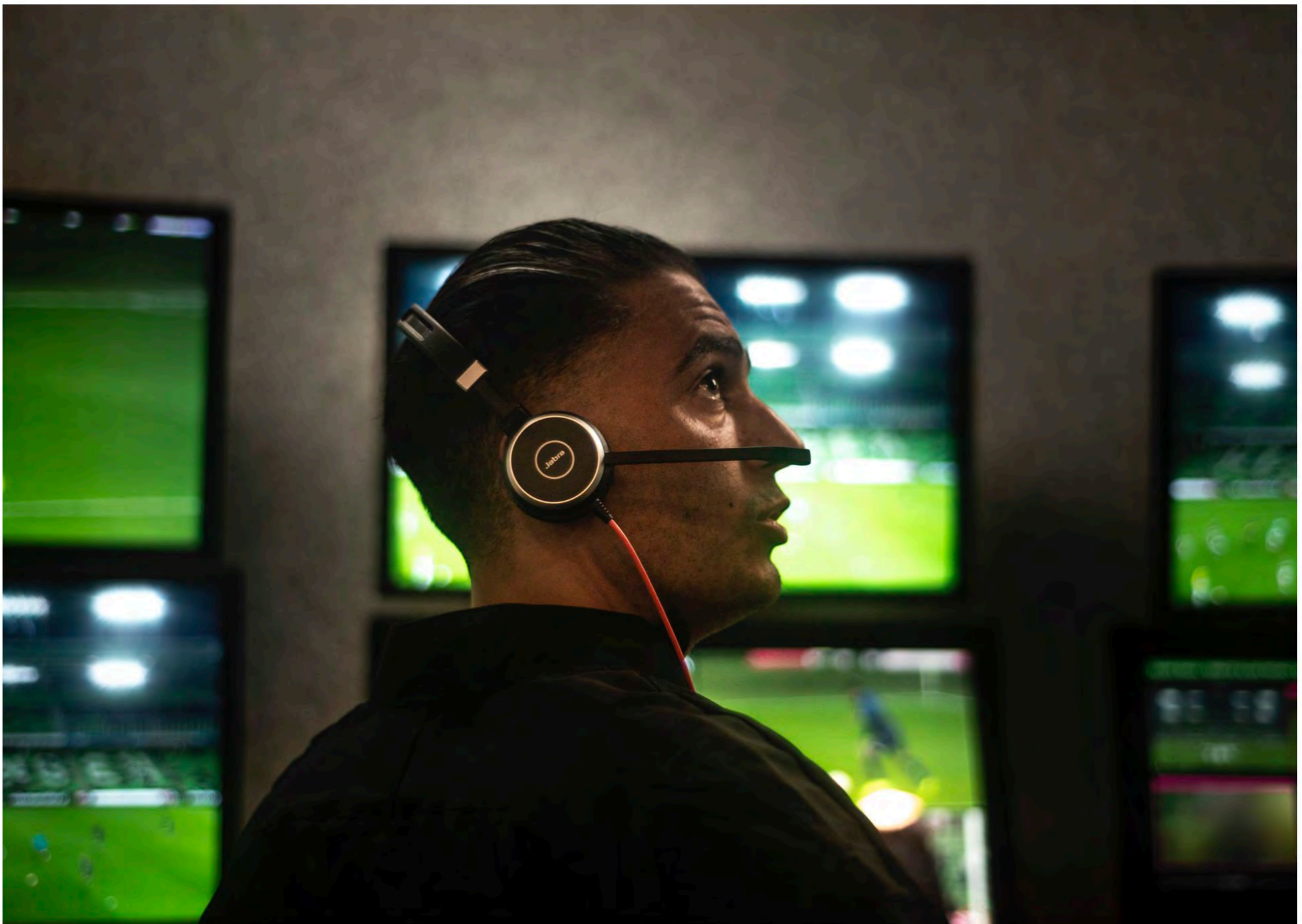
Rapporteer

De videorechter heeft te veel macht op het voetbalveld

De voetbalscheidsrechter gaat veel te snel 'om' en de videorechter is veel te assertief. Strafrechter Janssen geeft tips uit de rechtspraak.

 Jacco Janssen 9 januari 2019

 Leestijd 2 minuten

Met ons Feyenoord-shirt aan zaten mijn zoon van acht en ik op 28 oktober 2018 voor de tv. Na vijf minuten gaf de scheidsrechter op uitdrukkelijk advies van de *Video Assistant Referee* (VAR) een rode kaart aan een speler van Feyenoord en was alles voorbij. Feyenoord verloor met 3-0 van 020.

Mijn zoon en ik waren heel verdrietig. Maar boven alles, wij hadden geen enkel vertrouwen meer in de VAR.

Ervaren rechtvaardigheid

In de dagen na de wedstrijd won de rechter in mij het van de Feyenoordsupporter en heb ik met een rechtersblik gekeken naar de [procedureregels](#) van de VAR. Daarbij heb ik mij laten leiden door een van

de bevindingen uit het [proefschrift](#) van Hilke A.M. Grootelaar 'Interacting with Procedural Justice in Courts' (Omgaan met procedurele rechtvaardigheid in rechtbanken) waarop zij op 25 mei 2018 cum laude promoveerde aan de Universiteit van Utrecht. Daarin komt Grootelaar tot de conclusie dat in het recht een significante relatie bestaat tussen de ervaren procedurele rechtvaardigheid en het vertrouwen in de rechter. Dit betekent volgens haar dat naarmate rechtzoekenden de gevolgde procedure en hun behandeling door de rechter als eerlijker ervaren, zij eerder geneigd zijn deze rechter te vertrouwen.

Niet naleven

Dat is in het voetbal niet anders. De VAR wordt door het grote publiek niet echt geaccepteerd omdat het ontbreekt aan procedurele rechtvaardigheid.

NRC Recht & Onrecht

Elke donderdag de indrukwekkendste columns, nieuwsberichten en achtergronden over recht en maatschappij.

Inschrijven

Dat komt vooral doordat de scheidsrechter en de VAR de eigen procedureregels niet naleven. Ik leg dat uit.

Een van de uitgangspunten in het VAR-protocol is dat *alléén* de scheidsrechter het initiatief kan nemen voor een herziening. Als uitzondering op die regel kan de VAR de scheidsrechter een herziening aanraden. Dat aanraden mag *alléén* gebeuren als er sprake is van een ‘duidelijke fout’ of een ‘ernstig gemist voorval’.

De VAR moet zich dus volgens de regels *nogal* terughoudend opstellen. Dat geldt vooral bij beslissingen van de scheidsrechter die een interpretatie van de regels vereisen. Dat soort beslissingen zijn per definitie namelijk veel minder snel ‘duidelijk fout’. Een beslissing over een gele kaart die misschien ook rood had kunnen zijn, is bijvoorbeeld veel minder snel ‘duidelijk fout’ dan een beslissing of de bal de doellijn heeft gepasseerd of niet. Bij de laatste categorie beslissingen zal de scheidsrechter bovendien vaak zelf het initiatief tot herziening nemen. Deze regels worden door de VAR regelmatig met voeten getreden. Het initiatief voor de herziening ligt dan niet bij de scheidsrechter maar bij de VAR. De eerste tip is voor de VAR; bijt eens wat vaker op je tong!

Onomstotelijk foutief

Een ander uitgangspunt in het VAR-protocol is dat de oorspronkelijke beslissing van de scheidsrechter door hem niet zal worden veranderd, tenzij de videoherziening *onomstotelijk* aantoont dat de beslissing duidelijk foutief was. De scheidsrechter staat dus voor een behoorlijk zware toets. Ter vergelijking: in het strafrecht vinden we ‘buiten redelijke twijfel’ al voldoende voor een veroordeling.

Bij het herzieningsproces van de scheidsrechter heeft de VAR volgens het protocol een assisterende rol. De VAR mag aan de scheidsrechter slechts beschrijven wat er op de herhalingen te zien is en hem *niet* zeggen welke

beslissing moet worden genomen. Ook deze regels worden door de VAR vaak niet nageleefd. De scheidsrechter op zijn beurt gaat vaak te gemakkelijk 'om' waarbij hij zijn toetsingskader uit het oog verliest.

De tweede tip voor de VAR is daarom, beperk je tot beschrijven en accepteer jouw assisterende *niet* leidende rol!

De baas

De derde tip is voor de scheidsrechter; wees minder kritisch op jouw eigen initiële beslissing en zie wat de VAR beschrijft als (nieuwe) informatie en niet als een alternatieve beslissing. Jij bent de baas!

Tot slot een tip voor de KNVB; speel open kaart! Een van de belangrijkste elementen van een rechtvaardige procedure is dat de betrokkenen weten op basis van welke informatie een beslissing wordt genomen. Het is daarom belangrijk dat in het stadion en op televisie duidelijk wordt gemaakt hoe de scheidsrechter met assistentie van de VAR tot zijn definitieve beslissingen komt. Het 'VAR-moment van de week' is een goed begin maar zeker niet voldoende.

Zo in de winterstop een paar tips uit het recht. Na het seizoen kan worden bekeken of het VAR-protocol moet worden aangepast. Daarbij kan worden gedacht aan een rol voor de spelers in de VAR-procedure. Ook daar kijk ik dan weer graag met een rechterlijke blik naar, tenzij ik nu al de rode kaart krijg.

Jacco Janssen is senior rechter A in de rechtbank van Rotterdam. De Togacolumn wordt geschreven door een rechter, advocaat of officier van justitie.

Lees ook:

De wereld van scheidsrechters is een slangenkuil

Deel je mening, kennis en ervaring of stel een vraag

Alle reacties (9)

Sorteer: Nieuwste ▾

M_Oskam

Publicatie: Strafblad
Aflevering: 2018/6
Vindplaats: 2018/59
Publicatiedatum: 19 december 2018
Auteurs: Janssen, mr. J.H.

Participatiepenologie

Als ik thuiskom en de kinderen weer zie, is altijd mijn eerste vraag: 'Hoe was het op school?' In veel andere huishoudens van Nederland zal het antwoord op die vraag niet anders luiden dan bij ons thuis: 'Goehoed'. Hoewel wij allemaal na het stellen van de vraag iedere keer weer hopen dat er een uitvoerige informatie-uitwisseling op gang komt, is dat eigenlijk nooit het geval. Voor wie nog blij is met het antwoord 'goed' heb ik nieuws. De enige informatieve inhoud van dat woord is: 'stop met vragen!'

Als mensen erachter komen dat ik strafrechter ben, wordt mij ook regelmatig een 'hoe-was-het-op-school'-vraag gesteld. Die vraag luidt: 'Waarom straffen jullie zo laag?' Ik heb dan een antwoord dat heel veel weg heeft van het 'goehoed' van onze kinderen. Het echte gesprek met de burger daarover ga ik, waarschijnlijk net als veel van mijn collega's, liever uit de weg. Dat kan en moet anders en ik heb een idee.

In 1998 hebben de strafrechters van Nederland besloten om voor een aantal vaak voorkomende delicten een strafmaat aan te geven waarop de rechter zich kan oriënteren bij de oplegging van straf. Deze '*Oriëntatiepunten voor straftoemeting*' vormen voor de strafrechter een vertrekpunt van denken over de op te leggen straf. Wat twee decennia geleden begon als een betrekkelijk simpel A4'tje, met een paar delicten, is uitgegroeid tot een onlinedocument van 52 pagina's. De oriëntatiepunten hebben hun dienst bewezen en zijn niet meer weg te denken uit de straftoemetingspraktijk van strafrechters.

Toch is het niet allemaal rozengeur en maneschijn met de oriëntatiepunten. Ze komen tot stand na een *inventarisatie* van de praktijk van de straftoemeting (onze eigen vonnissen) en na *consultatie* van alle gerechten. Daar zit de achilleshiel, of eigenlijk dus twee.

Wat de Nederlandse strafrechter oplegt, is heel moeilijk uit onze eigen vonnissen te destilleren. Vaak wordt in één vonnis één straf opgelegd voor een aantal delicten tegelijk. Daardoor laat de opgelegde straf per delict zich niet gemakkelijk beredeneren. Bovendien wordt de strafmaat in concrete zaken ook gebaseerd op persoonlijke omstandigheden en de recidive-achtergrond van de verdachten. Het is niet goed mogelijk om die van de straf af te pellen en daardoor wordt een goede inventarisatie van de door ons (kaal) opgelegde straffen bemoeilijkt.

De participatie van de rechters bij de totstandkoming van de oriëntatiepunten is niet groot. Weliswaar is elk gerecht met één rechter vertegenwoordigd in de commissie die de voorstellen voor de oriëntatiepunten doet, maar wanneer de voorstellen worden uitgezet bij de gerechten voor de consultatie wordt het vaak heel stil. Slechts een handjevol strafrechters reageert. Dat is geen onwil maar door de hectiek van alle dag wel al jaren een feit.

Het is voor de legitimiteit van onze vonnissen volgens mij noodzakelijk dat op beide punten een aanpassing in de procedure van het vaststellen van de oriëntatiepunten wordt gemaakt. De procedure die ik voor ogen heb, heeft de kracht van de eenvoud. Een commissie van strafrechters aangevuld met twee of drie wetenschappers op het terrein van de penologie moet vanaf nul beginnen met het vaststellen van nieuwe oriëntatiepunten. De commissie stelt korte casussen op waarin een delict(vorm) centraal staat. Die casussen worden in een bepaalde periode voorgelegd aan een groot aantal strafrechters. Dat kan simpel door deze als extra zaak te plaatsen op de reguliere meervoudige (drie strafrechters) kamerzittingen van deze strafrechters. Zij bepalen met elkaar een straf en motiveren kort waarom zij tot die straf zijn gekomen. Wanneer een significant deel van de strafrechters van Nederland de casus van een straf heeft voorzien, is de analyse van alle resultaten aan de commissie. Die commissie komt vervolgens met een voorstel voor een nieuw oriëntatiepunt.

En dan komt de burger in beeld. Het nieuwe oriëntatiepunt biedt de strafrechter namelijk pas echt houvast als dat kan rekenen op draagvlak in de samenleving. Over dezelfde casussen gaat de commissie met groepen burgers in gesprek. De participatie met de burger is de spiegel voor de strafrechter. Zit de strafrechter er met een voorgesteld oriëntatiepunt (te) ver naast dan kan dat aanleiding zijn tot heroverweging van dat voorstel.

Dit is mijn nieuwe antwoord op de aan de strafrechter heel vaak gestelde 'hoe-was-het-op-school'-vraag. De uitwerking zal nog wat voeten in de aarde hebben, maar ik ben ervan overtuigd dat de participatiepenologie de waarborg is voor de oriëntatiepunten in het komende decennium. Ik doop ze: de heroriëntatiepunten.

Mr. J.H. Janssen

is senior-rechter bij de Rechtbank Rotterdam.

Bent u niet wit en wilt u rechter worden? Ik wijs de weg

De rechtspraak staat wel degelijk open voor juristen met een andere achtergrond of uit andere werelden. In de Togacolumn steekt strafrechter Jacco Janssen de helpende hand uit, inclusief e-mailadres.

 Jacco Janssen 13 november 2018

 Leestijd 2 minuten

‘Ik ben een witte man met een westerse achtergrond.’ Dat waren de eerste woorden die ik vorige maand sprak in een collegezaal van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Mijn collega-strafrechters Liesbeth van Walree, raadsheer in het hof Den Haag en Willem van Schendel, vicepresident en voorzitter van de strafkamer van de Hoge Raad der Nederlanden en ik verzorgden daar, ieder vanuit de eigen positie en ervaring, een paneldiscussie voor masterstudenten strafrecht. Het onderwerp was, hoe kan het ook anders: de strafrechter in Nederland.

Verbijsterd

De studenten in de zaal, met en zonder niet-westerse migratieachtergrond, schrokken zich een hoedje, schoven wat onrustig op hun stoel en wachtten zachtjes fluisterend af wat komen ging. Zij hadden veel verwacht, maar dit niet! ‘Velen van u met een niet-westerse migratieachtergrond hebben meer overeenkomsten met mij dan u denkt’, vervolgde ik mijn verhaal. Ik

was de zaal nu totaal kwijt. Verbijsterde blikken prikten in mijn richting. Ik ging daarom snel verder en vertelde over het moment waarop ik twintig jaar geleden als raio (rechterlijk ambtenaar in opleiding), als vreemde eend in de bijt, bij de rechtbank Rotterdam binnenkwam. Over dat ik toen ouder was dan vele anderen, een andere achtergrond had dan de meesten (avondstudent/gerant bij Hotel New York), nog nooit een rechtbank vanbinnen had gezien en over de acceptatie van mij als rechter, die verre van vanzelfsprekend was geweest.

NRC Recht & Onrecht

Elke donderdag de indrukwekkendste columns, nieuwsberichten en achtergronden over recht en maatschappij.

Inschrijven

Het leek erop dat veel studenten weer waren aangehaakt. Ik ging daarom snel verder: 'Ik wil hier zeker niet de suggestie wekken dat mijn positie van toen precies dezelfde is als die van sommigen van u met een niet-westerse migratieachtergrond. Dat zou veel te ver gaan!' Eén belangrijk verschil wil ik hier wel benadrukken: Ík solliciteerde en u doet dat niet! Ik voelde de studenten twijfelen: 'Is dit leuk, waar gaat dit heen, krijgen wij hier nu ook nog kritiek en kan ik nog naar huis?' Ik brak de ban: 'Al twintig jaar lang krijg ik, als vreemde eend, van mijn opleiders, mijn collega's en van verschillende presidenten van de rechtbank Rotterdam steun en vertrouwen. Mede dankzij hen heb ik de mooiste baan die ik mij bedenken kan. De helpende hand die ik steeds kreeg, bied ik jullie vandaag. Ieder van jullie met een niet-westerse migratieachtergrond die een academische functie binnen de zittende magistratuur ambieert, doe ik een belofte. Als je mij een e-mail stuurt met cv en motivatie, dan zorg ik ervoor dat die e-mail in de juiste 'inbox' valt. Mijn e-mailadres is jacco@rechtspraak.nl.

Aangeklampt

Na het college kwamen mijn collega's en ik de zaal bijna niet uit. We werden aangeklampt door vele studenten. Ik vertelde hun dat je in een wereldstad als Rotterdam een diverser beeld bij de samenstelling van de rechtbankmedewerkers zou verwachten. Dat is bij de niet-academische functies ook het geval. Bij de rechters en de juridisch medewerkers is die diversiteit ver te zoeken. Dat kan en moet beter, concludeerden de studenten met mij. Ik benadrukte dat ik natuurlijk geen banen kan maken, toezeggen of invloed kan uitoefenen op de sollicitatieprocedures binnen de rechtspraak van Nederland. De selectieprocedures bij de rechtspraak zijn voor iedereen gelijk. Bij de selectie en opleiding van rechters en juridisch medewerkers worden geen concessies gedaan aan de kwaliteit en de inhoud. Ik drukte de studenten op het hart dat mijn oproep is bedoeld om een brug te slaan tussen de afwachtende of aarzelende student met een niet-westerse migratieachtergrond en de rechtspraak, die openstaat voor deze groep. In de

rechtbank Rotterdam is bijvoorbeeld een actieve projectgroep diversiteit aan de slag en ook in andere gerechten zijn soortgelijke ontwikkelingen gaande.

Onder de indruk van de avond fietste ik naar huis en ‘ping’ ... de eerste e-mail verscheen op mijn telefoon.

Niet eerlijk

Maar ben ik wel eerlijk om mijn oproep te beperken tot één Rotterdamse collegezaal? Het antwoord is natuurlijk makkelijk: nee! Daarom hierbij voor de rest van Nederland: mijn e-mailadres is jacco@rechtspraak.nl. Voor iedere academicus met een niet-westerse migratieachtergrond die rechter of juridisch medewerk(st)er wil worden, stuur mij een e-mail en ik zet je op het juiste spoor. Geen baangaranties of voorkeursbehandeling, maar een oprecht uitgestoken hand.

Wie durft? Ik hoor graag.

Jacco Janssen is senior rechter A in de rechtbank van Rotterdam. De Togacolumn wordt geschreven door een rechter, advocaat of officier van justitie.

Strafadvocaten worden steeds belangrijker, blijf ze dus betalen

De rol, het belang en de verantwoordelijkheid van de advocaat in het strafproces neemt toe. Daarom mag het kabinet het achterstallig onderhoud in de gefinancierde rechtshulp niet negeren, schrijft rechter Jacco Janssen in de Togacolumn.

 Jacco Janssen 2 oktober 2018

 Leestijd 2 minuten

Zo'n 15 jaar geleden had ik een eetafspraakje. Nog voor het voorgerecht, als donderslag bij heldere hemel zei ze het: *'Ik brei!'*. Waanzinnig verliefd moet ik zijn geweest op deze Deense koningin van het *'één recht, één averecht'* want inmiddels is zij de geweldige moeder van onze twee prachtige kinderen. Soms blijken uiterst averechte keuzes toch de allerbeste.

Helaas is dat niet altijd zo.

Op 1 september 2018 legde (jeugd)strafrechtadvocaat Marije Jeltes haar toga af. Jeltes [motiveert haar keuze](#) in het *Advocatenblad* - onder meer - door te stellen: *'ik werk me het schompes voor een rotsalaris'*. Zij verwijst daarbij naar een [rapport van de Commissie Van der Meer](#) die in opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid het systeem van de gefinancierde rechtsbijstand evalueerde. Een van de conclusies van Van der Meer (president van het gerechtshof Amsterdam) is dat als rechtsbijstandverleners in de gesubsidieerde rechtsbijstand een redelijk inkomen moeten kunnen verdienen, de uitgaven daarvoor met circa 127 miljoen euro zullen stijgen.

Voor niets

Toen Jeltes op 1 juni 2018 haar aanstaande vertrek aankondigde was dat groot nieuws. Twitter ontplofte, [bijna ieder landelijk dagblad](#) had een artikel, zij verscheen [in EenVandaag](#) en bij *Jinek* en ook *Linda* besteedde er aandacht aan. Nu, een maand na haar vertrek, is het oorverdovend stil. Is alle aandacht voor niets geweest?

NRC Recht & Onrecht

Elke donderdag de indrukwekkendste columns, nieuwsberichten en achtergronden over recht en maatschappij.

Inschrijven

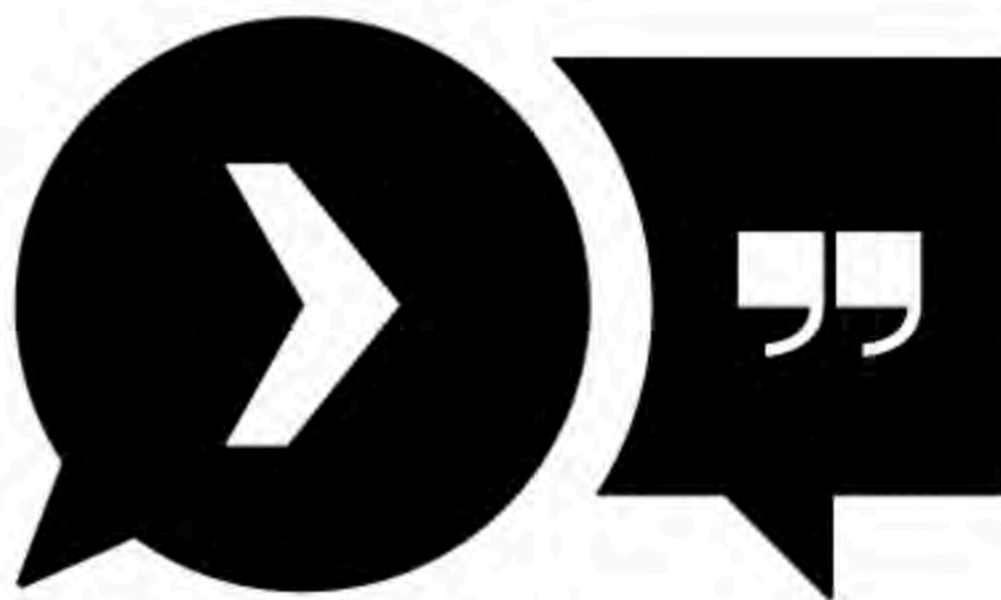
Voor niets

Toen Jeltens op 1 juni 2018 haar aanstaande vertrek aankondigde was dat groot nieuws. Twitter ontplofte, [bijna ieder landelijk dagblad](#) had een artikel, zij verscheen [in EenVandaag](#) en bij *Jinek* en ook *Linda* besteedde er aandacht aan. Nu, een maand na haar vertrek, is het oorverdovend stil. Is alle aandacht voor niets geweest?

Het gaat mij natuurlijk niet om de keuze van Jeltens, die is aan haar. Het is de mogelijk averechte keuze van de politiek die achter haar beslissing schuilgaat die mij in de weg zit. Een keuze die een goede (straf)rechtspleging binnen onze rechtsstaat onder druk kan zetten. Ik leg dat uit.

In de afgelopen decennia is de druk op de strafrechtadvocaat meer en meer toegenomen. In het verleden onderzocht de strafrechter de zaak zelfstandig en nam hij bijna autonoom zijn beslissingen. De strafrechtadvocaat was niet veel meer dan een procesbewaker die in de zijlijn van het strafproces figureerde. De strafrechtadvocaat werd soms zelfs in zijn eigen beroepsgroep niet echt serieus genomen.

PRAAT MEE MET NRC

Het belang van advocaten in het strafproces voor een goede rechtspleging neemt toe, maar het kabinet wil niet meer geld uittrekken voor de gefinancierde rechtsbijstand. Vindt u dat er meer geld bij moet? [Onderaan dit artikel](#) kunnen abonnees reageren. [Hier](#) vindt u meer over reageren op [NRC.nl](#).

Rol neemt toe

Hoe anders is dat nu. Het zijn de strafrechtadvocaat en de officier van justitie die binnen een *partij*strafproces nadrukkelijk de grenzen daarvan (mee)bepalen. Op zichzelf is dat een toe te juichen ontwikkeling. Net als in andere rechtsgebieden is het ook in het strafrecht goed om als rechter vooral te beslissen op de punten die partijen verdeeld houden. Deze beweging is een gevolg van een aantal wijzigingen in de wet, maar is met name in- en doorgezet in uitspraken van de Hoge Raad. In het nieuwe Wetboek van Strafvordering (de wetsvoorstellen zullen naar verwachting in 2019 worden ingediend bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal) wordt deze lijn in de wet opgenomen en over de hele linie doorgetrokken en uitgebreid.

Achterstallig onderhoud

Daarmee neemt de rol, het belang en de verantwoordelijkheid van een strafrechtadvocaat in een strafproces nog verder toe. Ik durf daarbij te stellen dat het in de toekomst voor een verdachte daarom tamelijk risicovol wordt om het strafproces zonder goede strafrechtadvocaat in te gaan.

Bij die stand van zaken past niet een keuze om het achterstallig onderhoud in de gefinancierde rechtsbijstand dat door de Commissie Van der Meer is geconstateerd te laten voor wat het is. Dat is geen recht, dat is averecht!

Ík kom nooit meer terug op mijn averechte keuze. Daarvoor is zij echt te leuk. Het is aan de minister voor Rechtsbescherming om in de gefinancierde rechtsbijstand niet een averechte keuze te maken die veel minder gelukkig uitvalt. Over het salaris van Marije Jeltens en de haren ga ik niet, maar een goede (straf)rechtspleging binnen de rechtsstaat gaat ons allemaal aan, ook mij!

De Togacolumn wordt wekelijks geschreven door een advocaat, rechter of officier.

Wie bekent op zitting moet kunnen rekenen op een lagere straf

Wie bekent is al op weg naar herstel en zou daarvoor dus beloond moeten worden. Maar de praktijk blijkt anders. Strafrechter Janssen bepleit in de Togacolumn transparantie.

 Jacco Janssen ⌚ 30 augustus 2018

 Leestijd 2 minuten

Op de Olympische Spelen van Los Angeles in 1984 won Stephan van de Berg goud op het onderdeel windsurfen. In die jaren windsurfte iedereen, ook ik.

Een kleine 34 jaar later klom ik deze vakantie op een surfplank in de volle overtuiging dat de tijd mij niet had geraakt en ik alle ‘skills’ nog zou hebben. Niets bleek minder waar. Hangend aan zijn Zodiac werd ik door de Franse surfleraar van lager wal teruggesleept, licht gewond en volledig kapot. In de avond kwam de onvermijdelijke vraag: *‘hoe ging het windsurfen?’*. Eén seconde twijfelde ik en toen legde ik een volledig bekennende verklaring af. Tegen mijn verwachtingen in werkte dat heel goed. Het luchtte op, ik werd niet weggehoond, oogste bewondering voor mijn durf en kreeg begrip voor mijn falen. Kortom: van hieruit kon ik verder.

Lagere straf

Dat bekennen altijd een goede optie is, wist ik als strafrechter natuurlijk al lang. Als een verdachte bekent en daarmee erkent dat hij verkeerd heeft gehandeld, is hij op de weg terug. Door het herkennen van het foute gedrag en het inzien dat daar iets aan gedaan moet worden, wordt de kans op herhaling van dat gedrag kleiner. Een van de doelen van straffen is dan al gehaald. Een lagere straf ligt dan al snel in de rede.

Ook een andersoortige straf biedt in zo een geval vaak soelaas. Een deel van de straf kan bijvoorbeeld voorwaardelijk worden opgelegd.

NRC Recht & Onrecht

Elke donderdag de indrukwekkendste columns, nieuwsberichten en achtergronden over recht en maatschappij.

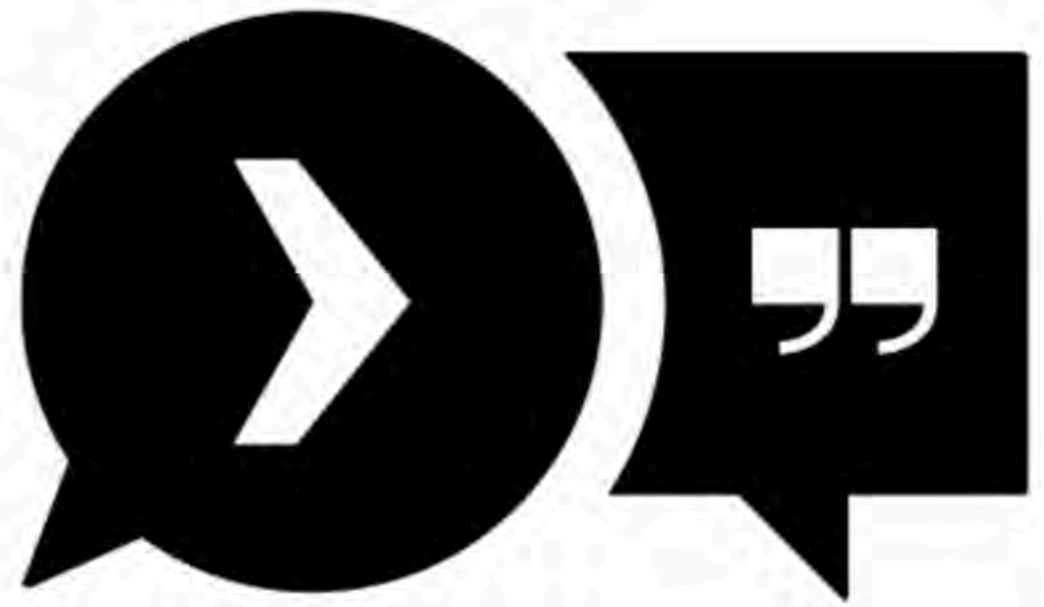
Inschrijven

PRAAT MEE MET NRC

Dat deel van de straf wordt dan niet tenuitvoergelegd, maar blijft als stok achter de deur - gedurende een proeftijd van enkele jaren - boven het hoofd van de verdachte hangen. Die stok kan als dwingende stimulans dienen om de aan de straf te koppelen voorwaarden na te komen. Die voorwaarden kunnen bestaan uit een reclasseringscontact, contactverbod, locatiegebod, locatieverbod, opneming in zorginstelling, plicht tot zorgbehandeling, verblijf in een instelling voor begeleid wonen en/of maatschappelijke opvang. Allemaal voorwaarden die er op gericht zijn om herhaling te voorkomen.

Veel gezwegen

Toch wordt er door verdachten in de Nederlandse zittingszalen nog weinig bekend en nog veel gezwegen. Op een lezing die ik de avond voor mijn vakantie voor de Nederlandse Vereniging van Jonge Strafrechtadvocaten gaf, propageerde ik daarom met verve het bekennen als de ‘nieuwe en winstgevende’ proceshouding. Ik vertelde de ‘coming men’ (eigenlijk vooral ‘coming women’) van de Nederlandse strafadvocatuur dat ontkennen en zeker ontkennen tegen beter weten in bij het bepalen van de strafmaat echt niet helpt en bijna altijd leidt tot een hogere straf.

Vindt u ook dat verdachten die op zitting alsnog bekennen, moeten kunnen rekenen op een lagere straf dan verdachten die dat niet doen?

[Onderaan dit artikel](#) kunnen abonnees op die vragen reageren. [Hier vind je meer over reageren op NRC.nl.](#)

Ik voegde daaraan toe dat bekennen daarentegen vrijwel zonder uitzondering tot een lagere of andersoortige straf leidt. Waar ik had gerekend op bijval en applaus werd ik nog net niet met pek en veren de zaal uitgejaagd. Ik kreeg met grote nadruk tegengeworpen dat ze aan mijn verhaal echt niets hadden. De ‘strafkorting’ gold misschien bij mij op de zitting, maar hun algemene ervaring was het niet en omdat de ‘strafkorting’ niet concreet en transparant was, konden zij hun cliënt onmogelijk tot bekennen adviseren. Gedesillusioneerd vertrok ik de volgende ochtend naar Frankrijk.

Openheid

Toen ik de nacht na mijn surfavontuur van de pijn in mijn lijf wakker schrok, had ik opeens de oplossing. De ‘strafkorting’ op bekennen moet op de zitting een vast item worden. Misschien moet het initiatief bij de verdachte liggen die zich met zijn bekentenis meldt bij de officier van justitie. De korting kan dan in alle openheid en ondubbelzinnig op de zitting worden besproken. Een mogelijkheid zou kunnen zijn om een kortingspercentage op [de oriëntatiepunten straftoemeting](#) (de richtlijnen voor een groot aantal delicten die door de rechters zelf worden vastgesteld) toe te passen. Een bijkomend effect is dat het strafproces in veel gevallen veel strakker en efficiënter zou kunnen verlopen. Ook het vonnis kan in zo een geval veel korter en to the point zijn.

Hoewel mijn vrouw die nacht vaststelde dat ik koorts had en ijldde, denk ik, terug achter mijn bureau in Rotterdam nog steeds dat het een goed idee is. Het wordt tijd om dit intern en extern te bespreken.

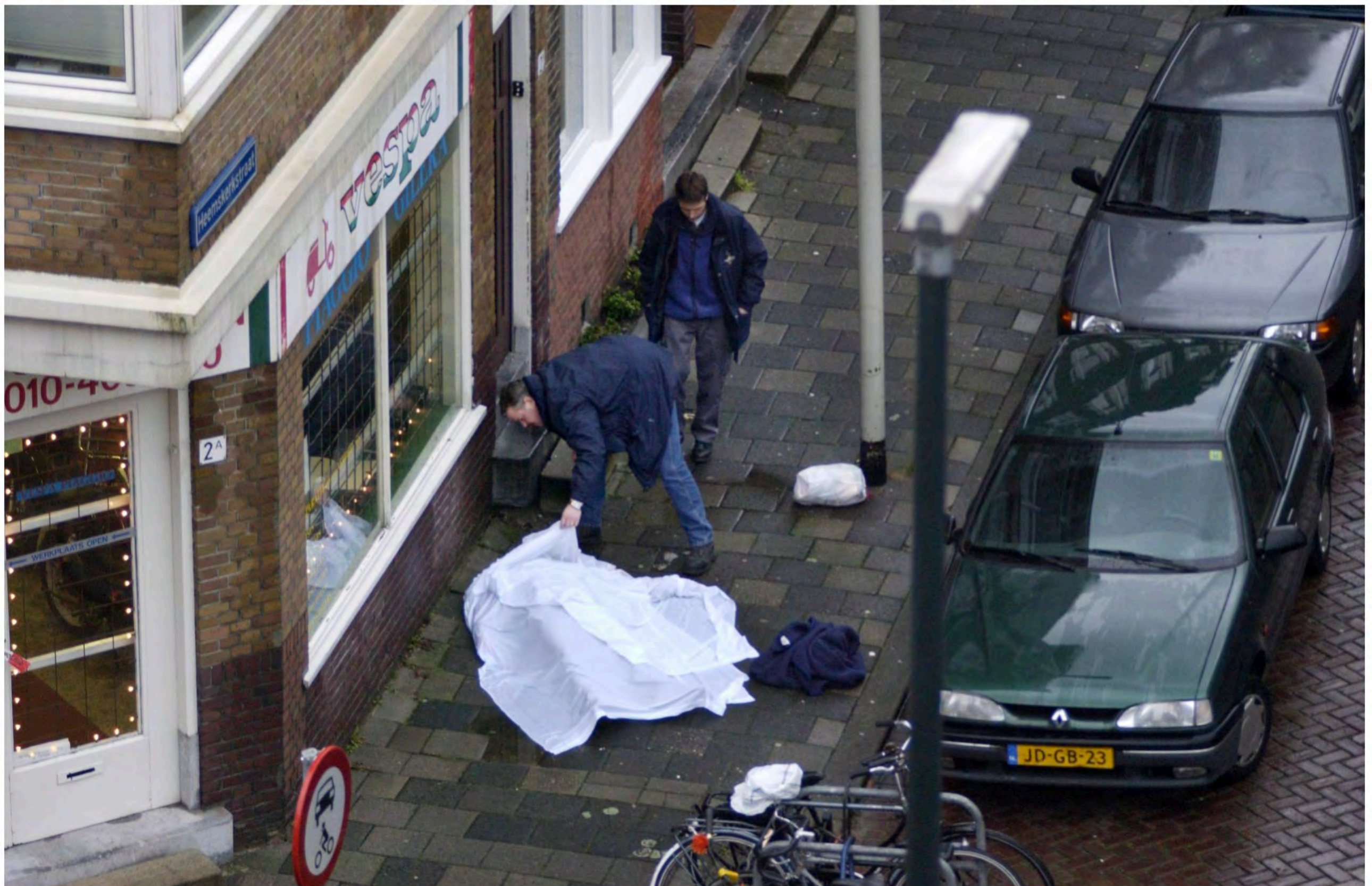
De Togacolumn wordt geschreven door een rechter, een officier of een advocaat.

De rechter moet zo laag mogelijk straffen, wat nog heel hoog kan uitpakken

Strafrechter Jacco Janssen denkt in de *Togacolumn* terug aan de eerste moordzaak die hij berechtte. En de betrekkelijk milde straf die dat toen opleverde.

 Jacco Janssen 6 augustus 2018

 Leestijd 2 minuten

Met Rotterdamse opgerolde mouwen stond ik vlak voor mijn vakantie in mijn werkkamer op de rechtbank, klaar om op te ruimen. Binnenkort gaat ook onze rechtbank flexwerken, dus alles moest aan kant.

Onder een dikke laag stof lag het daar ineens: mijn eerste strafvonnis. Het was op een haar na 20 jaar oud. Op mijn knieën voor mijn kast mijmerde ik terug naar dag dat ik het schreef. Nou ja ik, ik schreef als de nieuwe rechter in opleiding het concept. Koud van de universiteit, heel gemotiveerd, tikkeltje naïef en onwetend over wat in de 20 jaar daarna allemaal komen zou.

Schietpartij

De zaak staat mij na al die jaren nog helder voor ogen. Het was een schietpartij in het portiek van een galerijflat in de Rotterdamse wijk Hoogvliet, nabij Pernis. De schoten die door de verdachte werden afgevuurd waren raak en het slachtoffer was direct overleden. Voor de bekende verdachte volgde een gevangenisstraf van zeven jaar. Zittend tussen de rommel bedacht ik mij dat ‘wij’ met de zeven jaar mild hadden gestraft. Dat zou vandaag de dag al snel (vele) jaren meer zijn geweest.

Ik realiseerde mij ook dat de veroordeelde na aftrek van de vervroegde (nu: voorwaardelijke) invrijheidstelling alweer bijna 15 jaar op vrije voeten is. ‘Hoe zou het de jonge Hoogvlieter zijn vergaan? Heeft de straf gewerkt? Hoe zou het met de familie van het slachtoffer zijn? Is er in hun ogen (enig) recht gedaan?’: vroeg ik mij hardop in mijzelf pratend af. Als professional heb ik

NRC Recht & Onrecht

Elke donderdag de indrukwekkendste columns, nieuwsberichten en achtergronden over recht en maatschappij.

Inschrijven

deze vragen maar gelaten voor wat ze zijn.

Hoezo dan?

Toch liet de zaak en de opgelegde straf mij in mijn vakantie niet los. De reden daarvoor zit, denk ik, in de les die mijn opleider mij in die zaak in de wittebroodsweken van mijn opleiding leerde. Hij zei: *‘Als strafrechter moet je in iedere zaak streven naar het opleggen van de laagst mogelijke straf’*. *‘En dat is soms een hele hoge’*: voegde hij daar aan toe. Die les is de belangrijkste les uit mijn strafrechtersloopbaan gebleken. Te pas en te onpas haal ik die les daarom aan. Aan de lunch, in raadkamer of in opleidingsgesprekken zeg ik het tegen wie het maar horen wil. Al is dat laatste eigenlijk helemaal geen harde voorwaarde: realiseer ik mij nu. De reactie die ik dan vaak krijg is dezelfde die ik toen had: *‘de laagst.....mogelijke, maar hoezo dan?’* Ik leg dat dan kort uit.

De strafrechter houdt bij het opleggen van straf rekening met de ernst van de feiten, de persoon van de verdachte en alle omstandigheden van geval. Daarbij houdt hij de doelen van het straffen voor ogen. Klassiek zijn dat: vergelding (leedtoevoeging), speciale preventie (deze dader moet het niet nog een keer doen), generale preventie (het schrikeffect van de straf op anderen) en resocialisatie (de veroordeelde moet op een dag weer terug in de maatschappij). Wanneer je als strafrechter in een zaak, gelet op alle feiten en omstandigheden, recht doet aan al deze doelen leidt dat tot een bepaalde straf. The ‘proof of the pudding’ is dan ‘the eating’. Wordt met minder straf nog steeds recht gedaan aan alle doelen dan is de laagst mogelijk straf nog niet bereikt. Et cetera. Op deze manier komt de meest passende straf tot stand.

Onrust

Vooral in de wat grotere publiciteitsgevoelige zaken komt in die afweging steeds nadrukkelijker een ‘betrekkelijk’ nieuw nevenstrafdoel in beeld. De maatschappij vraagt de strafrechter om met de straf tegemoet te komen aan de onrust die door het delict in de samenleving is ontstaan. Een terecht strafdoel dat goed past in deze tijd. Ik merk alleen wel dat het nog wennen is om dit strafdoel in het streven naar het opleggen van de laagst mogelijke straf te betrekken en af te wegen. Toepassing van de les van mijn opleider zal uiteindelijk weer leiden tot een nieuw evenwicht in de strafoplegging. Ik blijf daarom maar ‘bij de les’, maar nu eerst vakantie.

De Togacolumn wordt geschreven door een officier, een advocaat en een rechter. Jacco Janssen is senior (straf)rechter A in de rechtbank Rotterdam

Wij rechters moeten ons niet laten meevoeren, maar in de zaak tegen Michael P...

Strafrechter Jacco Janssen keek zaterdag naar de EenVandaag-uitzending over de vermoorde Anne Faber. In deze Togacolumn deelt hij de e-mail die hij vervolgens naar zijn collega's stuurde.

 Jacco Janssen 5 juni 2018 Leestijd 2 minuten

“Collega’s,

Zaterdagavond keek ik EenVandaag. Daarin spraken de vader, de moeder, de broer en de vrienden van het slachtoffer in de zaak tegen Michael P. Het verdriet dat ik zag was intens en overweldigend. Direct daarna appte ik een aantal collega’s met de tekst: ‘Je moet even EenVandaag kijken! Vreselijk verdrietig! Ik geef iedereen voortaan dubbel TBS!’ Een van de collega’s appte mij direct terug: ‘Het is de bedoeling dat wij rechters niet meegaan in de waan van de dag, maar misschien piep ik anders nadat ik EenVandaag heb gezien.’

Onze collega had twee keer gelijk.

Wij rechters moeten ons niet laten meevoeren in een zaak met hevige emoties, maar voelen ook maatschappelijke verantwoordelijkheid en betrokkenheid waar we iets mee moeten. Dat is wat ons vak mooi, maar soms ook heel moeilijk maakt. Wij staan daarin niet alleen, maar zijn bij moeilijke beslissingen altijd met zijn drieën en de griffier.

Bovendien zijn wij in onze afdeling met nog veel meer collega’s en staan de deuren altijd open. Open om welke vraag dan ook te stellen of simpelweg je hart te luchten. Dat werkt bij heel kleine zaken waarin domme vragen niet bestaan, maar ook bij zaken met grote, ingewikkelde kwesties die de maatschappij en/of rechtsstaat raken. Daar voelt de drempel soms nog wat hoger. Weet dan dat wij allemaal van dag tot dag met kwesties worstelen. Gelukkig staan wij daarin niet alleen. Wij delen die verantwoordelijkheid.”

Ik kreeg veel reacties van mijn collega’s van de afdeling strafrecht van de rechtbank Rotterdam. De brede maatschappelijke belangstelling is voor mij de aanleiding om deze interne e-mail te delen.

**Elke donderdag de
indrukwekkendste columns,
nieuwsberichten en achtergronden
over recht en maatschappij.**

Jouw e-mailadres

De zaak Michael P. en de dappere wijze waarop de familie van het slachtoffer met de zaak omgaat, raakt natuurlijk ook ons rechters. In de Rotterdamse rechtbank en naar ik sterk vermoed in alle gerechten van het land wordt over de zaak veel gesproken. Bij ons - en ik ben ervan overtuigd in alle rechtbanken en hoven - zijn de gebeurtenissen aanleiding om op professionele wijze te kijken naar ons eigen functioneren. Vanzelfsprekend doen wij dat elke dag en vormt dat een onderdeel van onze verantwoordelijkheid binnen de rechtsstaat. De zaak Michael P. en de kracht waarmee deze onder onze aandacht wordt gebracht, leiden er echter toe dat rechters vanuit die verantwoordelijkheid direct en in volle omvang het gesprek over de aard en achtergrond van deze zaak aangaan. Dat gebeurt - zoals nu met deze e-mail - direct en in klein verband op de werkvloer, maar zal ook vanuit de kwaliteitsketen van de rechtspraak alle aandacht krijgen.

Daarbij gaan wij rechters, naar ik verwacht, moeilijke vragen niet uit de weg. Wij zullen - opnieuw - met elkaar bespreken hoe om te gaan met gestoorde en/of verwarde personen en hoe daarbij moet worden gekeken naar de aan- of afwezigheid en/of volledigheid van deskundige informatie over de achtergrond en psyche van die personen.

Lees ook: Ik snap dat de rechter Anne Fabers vader niet wil spreken

Los van de inhoud van de strafzaken tegen Michael P. en los van ieder oordeel daarover heeft de aandacht die dit alles heeft gekregen bij mij en bij mijn collega's scherp geappelleerd aan onze verantwoordelijkheid. Een verantwoordelijkheid die wij rechters, ook als wij kritisch worden bekeken, met elkaar delen en niet uit de weg gaan. Daar zijn wij nog niet klaar mee!

De Togacolumn wordt geschreven door een rechter, officier van justitie of advocaat. Jacco Janssen is senior (straf)rechter A in de rechtbank Rotterdam

Opinie

Een eerlijk proces zit ook in toon, gemak en evenwicht van de strafrechter

Heel Nederland kijkt mee of het Holleeder-proces eerlijk verloopt. Maar dat geldt net zo in kleine zaken. Jacco Janssen in de Togacolumn over het 'rustig en krachtig waken' over de gang van zaken.

🕒 28 februari 2018 🕒 Leestijd 2 minuten

Door Jacco Janssen

Het Holleeder-proces is op stoom. Als strafrechter volg ik met veel belangstelling deze zaak der zaken. Met een gezonde portie Rotterdamse jaloezie kijk ik naar de voorzitter van de [Amsterdamse rechtbank](#) Frank Wieland. Jaloers omdat in de Holleeder-zaak zo'n beetje alles zit wat je je als strafrechter in een zaak maar wensen kan. Maar vooral jaloers op de manier waarop Wieland de zaak met speels gemak in evenwicht houdt.

Knap werk

Hij lijkt rustig maar krachtig te waken over de gang van zaken. Hij vindt de juiste toon, heeft oog en oor voor de vele partijen die in deze zaak een rol spelen en neemt met zijn twee collega's soepel de juridische hobbels als die zich voordoen. Een en ander draagt bij aan een eerlijk proces. Dat zie ik als relatieve

buitenstaander, maar ogenschijnlijk lijken de - in ruime zin - betrokken partijen het ook zo te zien. Ik noem: Holleeder, zijn zussen, zijn ex, zijn advocaten, de officieren van justitie, de kroongetuigen Peter la S. en Fred R. en natuurlijk de media. Een knap stukje werk van Wieland en de zijnen, zeker wanneer daarbij wordt bedacht dat de rechtbank in deze zaak nog moet 'dealen' met het arrest van het Hof Amsterdam in de Passagezaak. In die [zaak](#) vond het Hof dat de deal met Peter la S. en Fred R. de bruikbaarheid van hun verklaringen niet had aangetast. Ook liet het zich in duidelijke bewoordingen uit over de rol van Holleeder bij feiten waarvoor hij nu door de rechtbank nog moet worden berecht. Over die beslissingen kan en mag de rechtbank natuurlijk anders oordelen, maar de beslissingen liggen er wel.

**Elke donderdag de
indrukwekkendste columns,
nieuwsberichten en achtergronden
over recht en maatschappij.**

Jouw e-mailadres

Stuur mij NRC Recht & Onrecht

Zaal 7

Figuurlijk gezien ver weg van de Osdorpse bunker, de bestsellerauteur en de dreiging van een levenslange gevangenisstraf en zonder journalisten en dagjesmensen was er vrijdagochtend in zaaltje 7 van de Rotterdamse rechtbank ook een strafzaak: eentje van hele andere orde. Een zaak over wildplassen met als inzet 90 euro geldboete. Als de Holleeder-zaak aan de grens van de ene kant van het strafzakenspectrum zit, dan zit deze zaak aan de alleruiterste rand van de andere kant daarvan. Een zaak in de marge van het strafrecht, maar die voor de betrokkenen heel belangrijk was, zo bleek snel.

Best eng

Om 9:00 uur stond ze daar: de 'wildplaster'. Ze was niet alleen, haar vader was mee. Ze ging zitten en de rechter vroeg haar, omdat hij het zag: 'ben je zenuwachtig?' 'Een beetje, voor de rechter komen is toch best eng', fluisterde ze zacht. Haar toon had niets meer van de toon in het verzetschrift dat zij had ingediend tegen de wildplasboete. Dat verzetschrift eindigde met de woorden: *'Deze onrechtvaardige boete zal ik desnoods tot in de hoogste instanties aanvechten.'* Nadat de rechter haar had gezegd dat een beetje zenuwen geen kwaad kon, vertelde zij voorzichtig haar verhaal. Het verhaal van de politie klopte niet. Zij had wel op haar hurken gezeten, maar niet om te plassen. Zij had in een uitgaansnacht in de Rotterdamse binnenstad een vriendin geholpen die niet lekker was en moest overgeven. Daarvoor had zij gehurkt.

Eed afgelegd

De politie had het bovendien niet goed kunnen zien omdat zij veel te ver weg stonden op het moment van hun waarneming. Samen met haar vader had ze het nog nagemeten. Het was meer dan 70 meter geweest. Het verslag van de politie vertelde niet meer dan dat het meisje op haar hurken had

gezeten. Geen getuigen, geen camerabeelden, geen urinelucht en geen gele vloeistof op straat. Na wat doorvragen stamelde ze: ‘Ik vind het niet eerlijk, het is gewoon echt niet waar.’ De tranen welden in haar ogen. De hele setting maakte kennelijk meer indruk dan het meisje had voorzien. Ook vader zat op de publieke tribune inmiddels te draaien op zijn stoel. Zichtbaar was zijn onmacht van dat moment. De officier van justitie nam het woord en ging pal achter ‘zijn’ politie staan: ‘Dat schrijven ze niet zomaar op, ze hebben de eed afgelegd en zijn professional.’ Toch ontstond er bij hem twijfel dat dan maar in het voordeel van de verdachte moest worden uitgelegd.

De rechter sprak het meisje vrij. Hij twijfelde niet en zei: ‘Het verslag van de politie dekt niet de hele lading, steunbewijs is er niet en bovendien geloof ik uw verhaal. De rechter zag het meisje zaaltje 7 uitwandelen, een arm van haar vader om haar schouder en zachtjes toegejuicht door een aantal in de zaal aanwezige verdachten die op hún eerlijke proces zaten te wachten.

De Togacolumn wordt geschreven door een rechter, officier of advocaat. Jacco Janssen is senior (straf)rechter A in de rechtbank Rotterdam

Een strafvonnis dat lekker leest, het gaat gebeuren

Ook rechters begrijpen niet steeds alle uitspraken van hun collega's. Maar dat wordt anders - in de Rechtspraak 'bloeien nu duizend bloemen', schrijft rechter Jacco Janssen in de togacolumn.

 Jacco Janssen 20 juli 2017

 Leestijd 2 minuten

Begin dit jaar wraakten een 8-jarig meisje en een 11-jarige jongen, die zonder juridische bijstand zaten, zelfstandig een kinderrechter van de rechtbank Rotterdam. De rechters die moesten beslissen of deze kinderrechter de zaak mocht blijven behandelen kozen daarom in [de uitspraak](#) voor de taal van de minderjarigen. Daarmee maakten deze drie rechters alle andere rechters in één keer kansloos voor de ‘Klare Taal Bokaal 2017’. Deze prijs is in 2016 ingesteld voor de uitspraak die het meest in begrijpelijk Nederlands is geschreven.

Zonder afbreuk te doen aan hun eigen gezag, autoriteit of geloofwaardigheid, legden de rechters aan de minderjarigen de beslissing uit. Dat deden zij zo helder en duidelijk dat ik de uitspraak direct begreep. Nou denkt u: ‘dat een collega-rechter een uitspraak begrijpt, is helemaal niet maatgevend’. En dat is juist: het gaat

niet om mij of mijn collega’s, maar om de minderjarigen, hun ouders, juristen, journalisten en alle andere geïnteresseerde Nederlanders.

Ontoegankelijk

Toch is het feit dat (ook) ik de uitspraak direct begreep, wel van betekenis. Dat is namelijk niet altijd zo *geweest*. Sterker nog, wij rechters *waren* meesters in het schrijven van *ontoegankelijke* uitspraken. Ik kies hier bewust voor de verleden tijd. Het lijkt er namelijk sterk op dat wij rechters het goede spoor hebben gevonden. In de Nederlandse rechtspraak en in bijna alle rechtsgebieden bloeien op dit moment duizend bloemen.

**Elke donderdag de
indrukwekkendste columns,
nieuwsberichten en achtergronden
over recht en maatschappij.**

Stuur mij NRC Recht & Onrecht

Bijna in iedere rechtbank, gerechtshof en ja, zelfs bij de Hoge Raad, zijn projecten gestart die gericht zijn op meer begrijpelijke rechtspraak. Al deze projecten zijn erop gericht om los te komen van de factoren die maken dat onze uitspraken niet lekker lezen. Dat zijn o.a: gewoonte, cultuur, status, sociale druk, denkend schrijven, onzekerheid en gemakzucht, zoals beschreven in het [magazine Rechtspraak \(editie 4, december 2016\)](#).

Geen licht

In 2018 gaan de strafrechters van Nederland met de begrijpelijkheid van de strafmotivering aan de slag. De motivering moet het verhaal over de straf vertellen en dat moet in begrijpelijk Nederlands. Uiteraard moet de strafmotivering ook voldoen aan de eisen die de wet en de jurisprudentie stellen. Deze laatste voorwaarde is voor rechters gesneden koek, maar verdient óók doorlopend onderhoud. Het vertellen van het verhaal van de straf in duidelijke taal - dáár zit de uitdaging. De redenering waarom de rechter tot de straf is gekomen, moet door degenen die het lezen of horen, kunnen worden gevolgd. Tussen de gegeven boodschap en de *begrepen* boodschap mag geen licht zitten.

Maatwerk

Geen gemakkelijke opgave als daarbij wordt bedacht dat de ontvangers van de boodschap niet steeds dezelfde personen zijn. De strafmotivering kent immers veel ontvangers: verdachten, slachtoffers, advocaten, officieren van justitie, media en/of publiek. Bij sommige vonnissen allemaal tegelijk, bij andere slechts één of een paar van deze ontvangers. Op dit moment worden handvatten voor de strafmotivering ontwikkeld waarmee de rechters en griffiers een steuntje in de rug krijgen. Het is de bedoeling dat die kunnen worden gebruikt om voor alle ontvangers een toegespitste strafmotivering te schrijven. Dat zal maatwerk blijven. Niet iedere zaak is van gelijk gewicht en de mensen en middelen zijn in de Rechtspraak verre van onuitputtelijk.

Maar ik denk dat iedere zaak zonder noemenswaardige extra inspanning de strafmotivering kan krijgen die in alle opzichten op de zaak is toegesneden.

Vanaf 2018 gaan mijn collega's en ik dus voor beter begrijpelijke en nog meer op de zaak gerichte, juridisch puike strafmotivering. Dat u denkt: 'éerst zien dan geloven' begrijp ik!

De Togacolumn verschijnt onregelmatig in de zomer en wordt geschreven door een advocaat, een rechter of een officier van justitie. Deze week Jacco Janssen, senior (straf)rechter A in de rechtbank Rotterdam.

Laat het OM strafzaken in kleine delen opsplitsen

Om de huidige 'logistieke nachtmerrie' te verminderen, kan het OM strafzaken beperken in hun omvang.

Jacco Janssen en Jacco Boek 11 januari 2017, 2:00

De rechtbank op Schiphol. Beeld anp

Is een efficiënt strafproces een vervlogen droom? Volgens officier van justitie Greetje Bos wel. In [het artikel van Jan Tromp van 7 januari 2017](#) noemt Bos het strafproces in grote strafzaken zelfs een logistieke nachtmerrie. Een nachtmerrie die volgens Bos wordt veroorzaakt door de tactieken van de verdachten en hun advocaten om zaken te vertragen om uiteindelijk de dans te ontspringen.

Het wapen dat de verdediging volgens Bos daarvoor inzet, is het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Met dat verdrag in de hand zouden eindeloze onderzoekswensen door de verdediging worden ingediend en door de rechter worden toegewezen. Daardoor worden zaken zodanig vertraagd dat uiteindelijk het resultaat van alle inspanningen bedroevend is.

Het kan Bos worden nagegeven dat op dit moment een aantal grote (drugsgelateerde) strafzaken lang duurt, dat ze soms op onderdelen vastlopen en misschien niet altijd leiden tot de resultaten die het OM graag zou zien. Maar is een efficiënt strafproces een vervlogen droom en zo ja, ligt de oorzaak daarvan in het uitoefenen van de rechten van de verdediging, zoals de officier van justitie ons wil doen geloven?

Nee, het is geen droom en het uitoefenen van de rechten van de mens kan nooit als kernoorzaak worden opgevoerd van het vastlopen van het strafproces. Anders gezegd, al zou de oorzaak van het vastlopen van het strafproces daarin gelegen zijn, dan kan

de oplossing voor die vertraging nooit worden gevonden in de beperking van die rechten. Daarvoor zijn die rechten simpelweg van te groot belang.

Ons strafproces is bij uitstek geschikt voor het afdoen van zaken van een beperkte omvang, met een duidelijk verwijt, tegen een te overzien aantal verdachten. Zulke zaken kunnen in relatief weinig tijd door de pijplijn heen.

Maar ook voor (zeer) grote zaken met veel verdachten en een uitgebreide verdenking is het huidige systeem zeker niet ongeschikt. In de Rotterdamse rechtbank worden in elk geval regelmatig zeer grote zaken in relatief weinig tijd afgedaan. Zeker wanneer dat tijdsverloop in internationaal perspectief wordt gezien. Dat neemt niet weg dat de oorspronkelijk 'bedenker' van het systeem, Napoleon, het daarvoor nooit had bedoeld. Zeer grote zaken zijn een zware belasting van het systeem en leggen grote druk op de beschikbare capaciteit.

Het systeem verbeteren zodat die druk vermindert, is mogelijk en deels gebeurt dat ook met de ontwikkeling van het nieuwe Wetboek van Strafvordering die nu volop gaande is. Een kortetermijnoplossing waarmee morgen begonnen zou kunnen worden, is het beperken van de strafzaken in hun omvang. Het OM heeft daarvoor de sleutel. Het OM is in het strafproces vrij in zijn beslissing om wel of niet te vervolgen, maar ook waarvoor. In de aanloop naar die beslissing is het OM als 'baas' van de politie vrij het opsporingsonderzoek in te richten zoals het dat wenst.

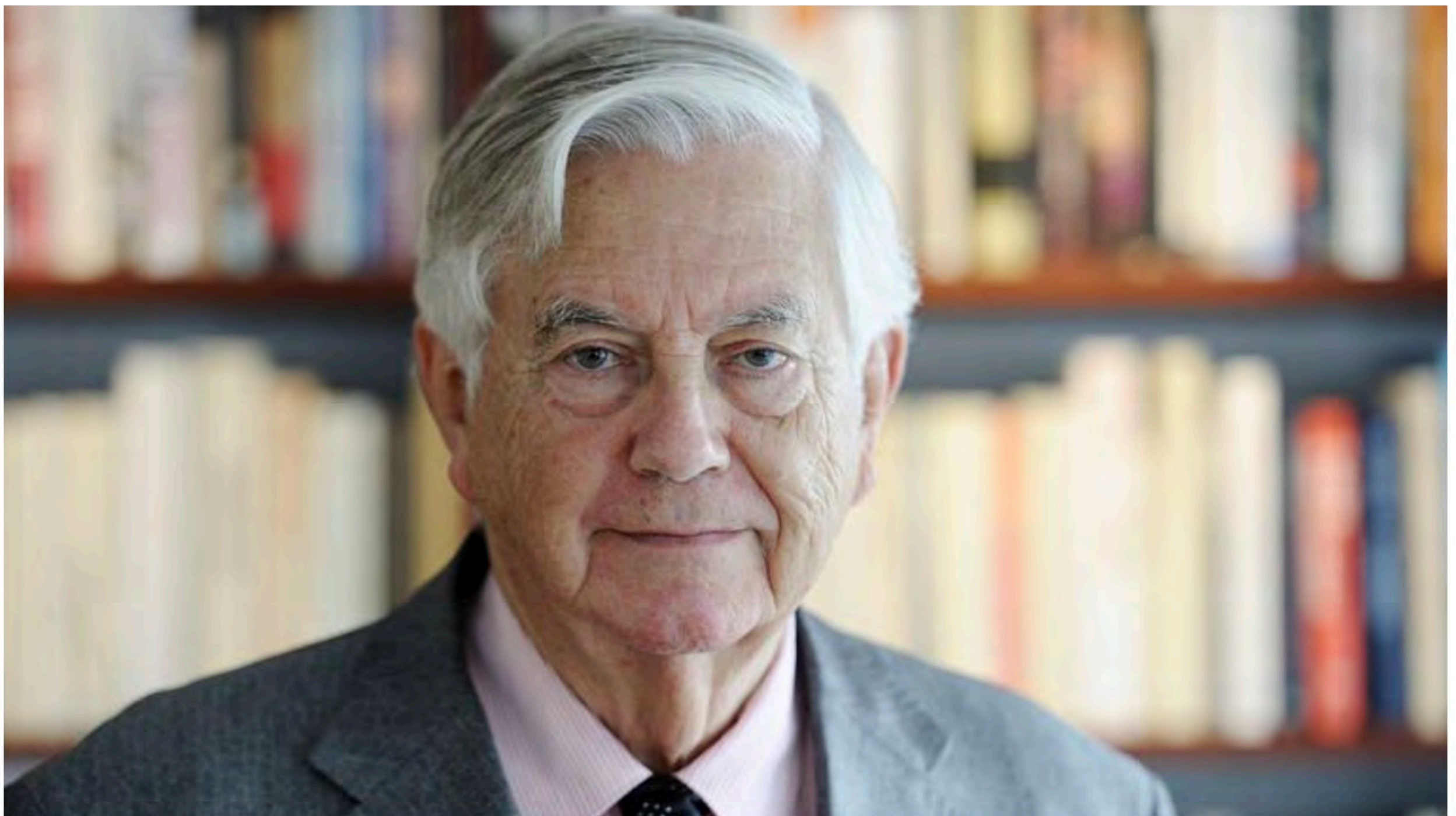
Daarmee kan het OM die zaken die zich daarvoor lenen voor de rechter brengen in voor alle procesdeelnemers behapbare vorm. Een behapbaar strafproces leidt op het oog misschien tot kleinere, maar wel tot veel snellere resultaten en voorkomt eindeloos gebakkelei. Bovendien schept het ruimte voor de zeer omvangrijke en gecompliceerde zaken die ook aan de rechter moeten kunnen worden voorgelegd. Uiteindelijk zal kunnen blijken dat het totaal groter is dan de som der delen.

Jacco Janssen is senior rechter en **Jacco Boek** is rechter bij de rechtbank Rotterdam.

Het idee voor een 'gratieraad' slaat de plank mis

Laat het onderzoek naar het voortzetten van een levenslange gevangenisstraf na 25 jaar vastzitten in handen van de rechter. Een tribunaal-achtige gratieraad miskent het individuele karakter van elke casus.

Jacco Janssen en Liesbeth van Walre, senior rechter en rechter in de rechtbank Rotterdam, **Tamara Trotman** en raadsheer in het gerechtshof Den Haag. 1 maart 2016, 2:00

Frits Bolkestein Beeld anp

Waarom een gratieraad als rechters geknipt zijn voor de beoordeling van de vraag of de verdere onvoorwaardelijke tenuitvoerlegging van de opgelegde levenslange gevangenisstraf nog een redelijk doel dient?

Dat is in het kort onze reactie op het idee van Frits Bolkestein ([O&D, 24 februari](#)) dat een nieuw op te richten 'Gratieraad' standaard moet gaan onderzoeken of de vergeldingsbehoefte bij een levenslang gestrafte na 25 jaar is verbleekt.

De gratieraad zou moeten bestaan uit 'rechters, officieren van justitie en vertegenwoordigers van het departement en het gevangeniswezen'.

Strafrechter staat in een spagaat

Het idee van Bolkestein dat een in Nederland opgelegde levenslange gevangenisstraf moet aansluiten bij algemeen aanvaarde internationale rechtsopvattingen is toe te juichen! In ons artikel, 'Levenslang, da's logisch toch...? Een oordeel van de werkvloer!' (Nederlands Juristenblad) hebben wij uiteengezet dat de (opleggende) strafrechter in een spagaat staat.

In sommige gruwelijke zaken past een levenslange gevangenisstraf zonder meer, maar om die ook op te leggen, moet hij op dit moment weggijken van het perspectiefloze element dat die straf thans in zich heeft. Alleen de wetgever kan de strafrechter uit deze spagaat bevrijden.

Een tussentijdse rechterlijke toets na 25 jaar, in lijn met de eisen die het Europees Hof van de Rechten van de Mens stelt, is daarom ook waar wij voor hebben gepleit. Juist omdat de 'executerende (uitvoerende) overheid' sinds 1986 kennelijk om beleidsmatige redenen het tot dan toe prima functionerende gratiebeleid om zeep heeft geholpen.

Krampachtige reactie

Wij stelden toen dat 'de politiek (het bestuur) aanvankelijk angstig zal zijn om de rechtstreekse grip op de (finale) executie van levenslange gevangenisstraf kwijt te zijn. Op termijn echter zullen ook zij de grote voordelen zien van de balans tussen de wetgevende wetgever, de besturende bestuurder en de rechtsprekende rechter.'

En zie! In Bolkesteins idee herkennen we de wat krampachtige reactie van het/de (gewezen) bestuur/politiek. Toch zal het (huidige) bestuur op korte termijn (moeten) inzien dat binnen onze rechtsstaat een toets door een rechterlijk college hier beter past dan een toets door een tribunaalachtig samenspan van 'rechters, officieren van justitie en vertegenwoordigers van het departement en het gevangeniswezen'.

Met name Bolkesteins gedachte dat een dergelijke Gratieraad 'meer beleidsvormend' te werk zou moeten gaan dan rechters, spreekt niet aan. Het gaat immers bij het tussentijds toetsen van nut & noodzaak van de verdere tenuitvoerlegging van de

levenslange gevangenisstraf steeds om de beoordeling van een individueel geval.

Europese buitenbeentje

De wijze waarop een dergelijke reviewprocedure moet worden ingericht en welke elementen (doch in elk geval niet uitsluitend het vergeldingsaspect) de rechter in zo'n procedure zou moeten wegen, is aan de wetgever. Het ligt voor de hand om in een dergelijke procedure naast de standpunten van de officier van justitie en de verdediging de meningen van deskundigen uit het gevangeniswezen, de reclassering en de psychiater en/of psycholoog mee te wegen. Maar het is steeds de onafhankelijke (straf)rechter die toetst en het is uiteindelijk aan het bestuur om dat uit te voeren.

Aan de bewindslieden van Veiligheid en Justitie de taak duidelijk te maken dat invoering van een dergelijke procedure zeker niet betekent dat iedere levenslang gestrafte automatisch vrijkomt na ommekomst van 25 jaar.

Aan hen ook de eer om uit te leggen dat de rechtsstaat een dergelijk systeem verdient. Alleen dan ontstaat evenwicht tussen de strafoplegging en de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf en is onze rechtstaat niet het Europese buitenbeentje maar weer een voorbeeld. Zo niet: dan is iedere opgelegde levenslange gevangenisstraf één leven te lang!